RNI NO. MAHMAR/2020/84035

कायदेविषयक मार्गदर्शन मोफत
JUSTICE FOR ALL ADVO CATE
संपर्क
ॲड. सिद्धार्थ
MVsc, MBA, LLM
मो नं ९४२२५३९४५१

BAHUJAN SAURABHA
बहुजन सौरभ

दि. २५ जुलै २०२६

१९५०- रॉयल एशियाटिक सोसायटी मुंबई येथे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे व्याख्यान. संकलन प्रा. यशवंत दुपटे

शुक्रवार २५ जुलै २०२६ | वर्ष : ६ | अंक : २०५ | दैनिक | किंमत : ₹५/-
Friday, 25 July 2026 | Year : 6 | Issue : 205 | Daily | Rate: Rs. 5/-

विद्यार्थ्यांवरील पोलीस अत्याचारांबाबत सर्वोच्च न्यायालयाची कठोर भूमिका

२७ जुलै रोजी सुनावणी होणार

नवी दिल्ली : जंतर मंतर आणि देशभरातील इतर ठिकाणी पेपरफुटीच्या निषेधार्थ आंदोलन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांवर पोलिसांनी केलेल्या अवाजवी कारवाईच्या आरोपांसंदर्भातील याचिकांवर २७ जुलै रोजी सुनावणी घेण्यास सर्वोच्च न्यायालयाने सहमती दर्शवली आहे.

सरन्यायाधीश सूर्यकांत आणि न्यायमूर्ती जॉयमाल्य बागची व व्ही. मोहना यांचा समावेश असलेल्या खंडपीठासमोर हे प्रकरण मांडण्यात आले. ज्येष्ठ वकील श्याम दिवान आणि गोपाल शंकरनारायणन यांनी हे प्रकरण मांडले.

खंडपीठाला या प्रकरणाची सुनावणी घेण्याची विनंती करताना शंकरनारायणन म्हणाले की, दोन्ही याचिका दाखल करण्यात आल्या आहेत. सर्वोच्च न्यायालयाच्या रजिस्ट्रीने त्यांना क्रमांक दिले आहेत.

पेपरफुटीच्या निषेधार्थ अनेक राज्यांमध्ये विद्यार्थी आंदोलन करत आहेत. २० जुलै रोजी दिल्लीत कॉकरोच जनता पार्टीच्या नेतृत्वाखालील मोर्चात आंदोलक आणि सुरक्षा कर्मचारी यांच्यात संघर्ष झाला. संसदेकडे मोर्चा नेण्याचा प्रयत्न करणाऱ्या जमावाला पांगवण्यासाठी सुरक्षा कर्मचाऱ्यांनी लाठीचार्ज आणि अश्रुधुराचा वापर केला. नीट परीक्षेतील पेपरफुटीप्रकरणी आंदोलक केंद्रीय मंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांच्या राजीनाम्याची मागणी करत होते. २२ जुलै रोजी, दिल्ली उच्च न्यायालयाने २० जुलै रोजी संसदेकडे निघालेल्या मोर्चादरम्यान आंदोलकांवर अतिरिक्त बळाचा वापर केल्याच्या आरोपांच्या दोन स्वतंत्र याचिकांवर केंद्र सरकार आणि दिल्ली पोलिसांकडून प्रतिसाद मागवला. उच्च न्यायालयाने अधिकाऱ्यांना पोलीस कारवाईशी संबंधित सर्व नोंदी, ज्यात सीसीटीव्ही कॅमेऱ्याचे फुटेज आणि कोणतेही व्हिडिओग्राफी समाविष्ट आहे, जतन करण्याचे निर्देश दिले.

आंदोलनादरम्यानच्या पोलीस कारवाईवर सीजेपीची कठोर भूमिका

नवी दिल्ली : झुरळे म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या जनता पक्षाने २० जुलै रोजी झालेल्या 'संसद चलो' मोर्चादरम्यान झालेल्या पोलीस कारवाईसंदर्भात एक नवीन कायदेशीर रणनीती जाहीर केली आहे. पक्षाने म्हटले आहे की, ते एक विशेष वेबसाइट सुरू करतील, जिथे आंदोलक पोलीस कारवाईचे फोटो आणि व्हिडिओ अपलोड करू शकतील. या सामग्रीची तपासणी केल्यानंतर, या कारवाईत कथितरित्या सहभागी असलेल्या पोलीस अधिकाऱ्यांची ओळख पटवून त्यांच्यावर एफआयआर दाखल केले जातील आणि कायदेशीर कारवाईही केली जाईल. पक्षाने शुक्रवारी नवी दिल्लीत आयोजित पत्रकार परिषदेत ही घोषणा केली. सीजेपीचे प्रवक्ते सौरभ दास यांनी आरोप केला की, २० जुलैच्या पोलीस कारवाईदरम्यान विद्यार्थ्यांवर हल्ला झाला आणि महिला आंदोलकांनाही वाईट वागणूक देण्यात आली. ते म्हणाले की, ज्या अधिकाऱ्यांनी विद्यार्थ्यांवर हल्ला केला, त्यांना जखमी केले आणि त्यांचा अपमान केला, त्यांना आधीच ताकीद देण्यात आली आहे. ₹आम्ही गप्प बसणार नाही. आम्ही सर्व काही लक्षात ठेवू.₹ त्यांनी आंदोलकांना आवाहन केले की, त्यांनी त्यांच्याकडील सर्व फोटो आणि व्हिडिओ वेबसाइटवर अपलोड करावेत, जेणेकरून त्यांची तपासणी करून जबाबदार पोलिसांना ओळखता येईल.

माझ्यासाठी विद्यार्थ्यांचे हित आणि न्याय सर्वात महत्त्वाचा! : सोनम वांगचुक

NEET-UG पेपर लीक प्रकरणाविरोधात उपोषणाला बसलेले लडाखचे प्रसिद्ध सामाजिक कार्यकर्ते सोनम वांगचुक यांनी गुरुवारी मध्यरात्री अखेर आपले उपोषण मागे घेतले. केंद्रीय आरोग्यमंत्री जे.पी. नड्डा आणि केंद्रीय मंत्री डॉ. जितेंद्र सिंह यांनी गुरुग्रामच्या मेदांता रुग्णालयात जाऊन वांगचुक यांना ज्यूस पाजून उपोषण सोडवले. केंद्र सरकारने आंदोलक विद्यार्थ्यांवरील एफआयआर मागे घेणे, मृत विद्यार्थ्यांच्या कुटुंबियांना भरपाई देणे आणि संसदेत NEET मुद्द्यावर सविस्तर चर्चा करणे, या प्रमुख मागण्यांवर लेखी आश्वासन दिले आहे. परंतु, आंदोलकांची जी मुख्य मागणी होती, शिक्षणमंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांच्या राजीनाम्याची, यावर काही खुलासा झालेला नाही. यामुळे उपोषण सुटल्यानंतर सर्वांत मोठा प्रश्न उपस्थित झाला तो म्हणजे, शिक्षणमंत्र्यांच्या राजीनाम्याच्या मागणीवर भाष्य करतांना सोनम वांगचुक यांनी सांगितले की, या मुद्द्यावर सरकारकडून कोणतीही निश्चित वेळ किंवा आश्वासन मिळालेले नाही. तुम्ही नक्कीच विचाराल की धर्मेंद्र प्रधान यांच्या राजीनाम्याचे काय झाले? पहिली गोष्ट म्हणजे, हा राजीनामा कधी होईल किंवा होणार की नाही, यावर सरकार मला कोणतीही वेळेची हमी देऊ शकले नाही. 'माझ्याकडे दोनच मार्ग उरले होते — एकतर हा अट्टाहास धरून उपोषणाला बसणे, ज्याने कदाचित माझा जीव गेला असता. पण जर शिक्षणमंत्र्यांनी राजीनामा दिला नाही, तर त्याने विद्यार्थ्यांचे किंवा आमचे कोणतेही वैयक्तिक नुकसान होणार नाही; नैतिकदृष्ट्या नुकसान सरकारचेच होणार आहे. त्यांनी राजीनामा द्यायला हवा होता, ज्यामुळे सरकारचे आधीच होणारे राजकीय नुकसान टळले असते.', असे प्रधान म्हणाले.वांगचुक यांनी स्पष्ट केले की, केवळ एका व्यक्तीच्या राजीनाम्यापेक्षा आंदोलक विद्यार्थ्यांचे भवितव्य वाचवणे ही त्यांची मुख्य प्राथमिकता होती. २० जुलैच्या 'संसद चलो' मार्च किंवा जंतर-मंतरवरील आंदोलनात सहभागी झालेल्या कोणत्याही विद्यार्थ्यावर पोलिसांकडून कोणतीही कारवाई किंवा एफआयआर होणार नाही, हे निश्चित करणे गरजेचे होते. तसेच पेपर लीकच्या मानसिक तणावातून ज्या २० हून अधिक विद्यार्थ्यांनी आत्महत्या किंवा जीव गमावला, त्यांच्या कुटुंबियांना आर्थिक मदत मिळणे अत्यंत आवश्यक होते.

केंद्रीय मंत्रिमंडळाने कागद गळती कायद्यातील दुरुस्तीला दिली मंजुरी

नवी दिल्ली : देशात पेपरफुटीच्या वाढत्या घटनांच्या पार्श्वभूमीवर, केंद्र सरकार परीक्षा पद्धती आणखी कडक करण्याच्या तयारीत आहे. केंद्रीय मंत्रिमंडळाने एका नवीन विधेयकाला मंजुरी दिली आहे, ज्यात पेपरफुटी आणि परीक्षेतील गैरप्रकारांसाठी कठोर शिक्षेची तरतूद आहे. सरकारी सूत्रांनुसार, हे विधेयक पुढील आठवड्यात संसदेत विचारार्थ आणि मंजुरीसाठी सादर केले जाण्याची शक्यता आहे. सरकारचा विश्वास आहे की, या नवीन तरतुदींमुळे सार्वजनिक परीक्षांमधील गैरप्रकारांना प्रभावीपणे आळा बसेल आणि परीक्षा पद्धतीवरील विद्यार्थ्यांचा विश्वास दृढ होईल.

प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांनी पेपरफुटीला आळा घालण्यासाठी सरकार अधिक कठोर कायदेशीर उपाययोजनांचा विचार करेल, अशी घोषणा केल्यानंतर दुसऱ्याच दिवशी हा निर्णय घेण्यात आला आहे. विद्यार्थ्यांचे भविष्य सुरक्षित ठेवण्यासाठी सरकार कटिबद्ध असल्याचे त्यांनी म्हटले होते. सूत्रांनुसार, प्रस्तावित कायद्यात पेपरफुटी आणि परीक्षेतील गैरप्रकारांमध्ये सहभागी असलेल्यांसाठी सध्याच्या तरतुदींपेक्षा अधिक कठोर शिक्षेची तरतूद असेल. गुन्हेगारांवर त्वरित कारवाई सुनिश्चित करण्यासाठी विशेष यंत्रणाही तयार केली जाईल, ज्यामध्ये जलदगती न्यायालयांचा समावेश असू शकतो. सरकारी सूत्रांनुसार, नवीन विधेयकाचा उद्देश परीक्षेसंबंधित गुन्ह्यांविरुद्धची कायदेशीर चौकट अधिक मजबूत करणे हा आहे. यामध्ये पेपरफुटीच्या प्रकरणांसाठी वाढीव शिक्षा आणि आरोपींवर जलदगतीने खटला चालवण्याचाही समावेश असू शकतो. यामध्ये फास्ट-ट्रॅक न्यायालयांसारख्या विशेष यंत्रणांसाठीच्या प्रस्तावांचा समावेश असण्याची शक्यता आहे.

सूत्रांनुसार, प्रस्तावित कायद्यात कमाल १० वर्षांच्या तुरुंगवासाची आणि १० कोटी रुपयांपर्यंतच्या दंडाची तरतूद आहे.

यामध्ये कागदपत्रफुटी प्रकरणात दोषी ठरलेल्या व्यक्तींना सध्याच्या तीन वर्षांवरून पाच वर्षांपर्यंत किमान तुरुंगवासाची शिक्षा वाढवण्याचाही प्रयत्न आहे.

जलदगती खटले आणि कठोर शिक्षांमुळे संघटित पेपरफुटी करणाऱ्या टोळ्यांना प्रभावीपणे आळा बसेल, असा सरकारचा विश्वास आहे.

देशात सार्वजनिक परीक्षा (गैरप्रकारांना प्रतिबंध) कायदा, २०२४ आधीपासूनच अंमलात आहे. जून २०२४ पासून लागू झालेला हा कायदा, केंद्रीय लोकसेवा आयोग (UPSC), कर्मचारी निवड आयोग (SSC), राष्ट्रीय चाचणी संस्था (NTA), बँकिंग भरती संस्था आणि इतर केंद्रीय संस्थांद्वारे आयोजित सार्वजनिक परीक्षांमधील पेपरफुटी आणि फसवणूक रोखण्यासाठी लागू करण्यात आला आहे. या कायद्यानुसार, संघटित पेपरफुटीशी संबंधित गुन्हे दखलपात्र, अजामीनपात्र आणि तडजोड न करण्यायोग्य आहेत. गुन्ह्याच्या तीव्रतेनुसार, शिक्षेमध्ये तीन ते दहा वर्षांपर्यंत तुरुंगवास आणि संघटित गुन्हेगारीच्या बाबतीत १ कोटी रुपयांपर्यंतच्या दंडाची तरतूद आहे. तसेच, गैरप्रकारांमध्ये सामील असलेल्या सेवा पुरवठादारांवर कारवाई करण्याची आणि परीक्षेचा खर्च वसूल करण्याची तरतूदही यात आहे.

महत्वाच्या बातम्या

हिमाचलमध्ये भूस्खलन झाल्याने १३ जणांचा मृत्यू

चंदिगड : हिमाचल प्रदेशातील लाहौल-स्पिती या आदिवासी जिल्ह्यात शुक्रवारी एक मोठा अपघात घडला. उदयपूर-किलाड रस्त्यावरील काडू नालाजवळ भूस्खलन झाल्याने कुल्लूहून पांगीकडे जाणारी एक टाटा सुमो टॅक्सी ढिगाऱ्याखाली चिरडली गेली. या अपघातात एकूण १३ जणांचा मृत्यू झाला.

आसाममध्ये पुरामुळे ५० जणांचा बळी; ४० जण अद्याप बेपत्ता

गुवाहाटी : आसाममधील विनाशकारी पुरामुळे मृतांचा आकडा ५० वर पोहोचला आहे. मुख्यमंत्री हिमंता बिस्वा सरमा यांनी शुक्रवारी सांगितले की, गेल्या २४ तासांत पुराची परिस्थिती थोडी सुधारली असली तरी, मदत आणि बचाव पथके अद्याप अनेक भागांत पोहोचू शकलेली नाहीत. शिवसागर जिल्ह्यातील नाझिरा उपविभागात सुमारे ४० लोक अजूनही बेपत्ता आहेत. शोधमोहीम सुरू आहे. प्रशासकीय पथके बाधित आणि दुर्गम भागांपर्यंत पोहोचण्याचा प्रयत्न करत आहेत. अनेक लोक अद्याप बेपत्ता असल्याने मृतांचा आकडा वाढण्याची भीती त्यांनी व्यक्त केली.

गुजरातमध्ये मुसळधार पावसामुळे घरे आणि वाहने पाण्याखाली

गांधीनगर : गुजरात पूर बातमी: दक्षिण गुजरातमध्ये मुसळधार पावसाने हाहाकार माजवला आहे. मुसळधार पावसामुळे अनेक भागांमध्ये पूरसदृश परिस्थिती निर्माण झाली असून, जनजीवन विस्कळीत झाले आहे. नद्यांना पूर आला असून, रस्ते पाण्याखाली गेले आहेत. घरांमध्ये पाणी शिरले असून, लोकांना सुरक्षित ठिकाणी हलवण्यात येत आहे. जीव वाचवण्यासाठी मदत आणि बचाव पथके अविरतपणे कार्यरत आहेत.

तेलंगणामध्ये तरुणाचीआत्महत्या पत्रात प्रधानमंत्री मोदींच्या नावाचा उल्लेख

हैदराबाद : तेलंगणाच्या राजन्ना सिरसिला जिल्ह्यात एका २५ वर्षीय तरुणाचा संशयास्पद परिस्थितीत मृत्यू झाला आहे. तो त्याच्या घरात गळफास घेतलेल्या अवस्थेत आढळला. या घटनेनंतर, पोलिसांनी एक कथित आत्महत्या चिठ्ठी जप्त केली, ज्यामध्ये त्याने आपल्या मृत्यूसाठी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांना जबाबदार धरले आहे. तथापि, पोलिसांनी स्पष्ट केले आहे की, या चिठ्ठीच्या सत्यतेची सध्या चौकशी सुरू आहे. प्राथमिक तपासानुसार, हे प्रकरण कौटुंबिक वादाशी संबंधित असल्याचे दिसून येते आणि पोलीस सर्व बाबींचा तपास करत आहेत.

दिल्लीतील आंदोलन : राहुल गांधींनी सभेत आणलेला साहिल कोण आहे?

नवी दिल्ली : नवी दिल्लीत परीक्षेतील घोटाळे आणि पेपरफुटीविरोधात सुरू असलेल्या विद्यार्थी आंदोलनांच्या पार्श्वभूमीवर राजकीय आणि कायदेशीर चर्चा तीव्र झाली आहे. शुक्रवारी, लोकसभेतील विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी यांनी पत्रकार परिषद घेऊन सरकार आणि पोलीस प्रशासनावर जोरदार हल्ला चढवला. या पत्रकार परिषदेला १९ वर्षीय विद्यार्थी साहिल लोचाब उपस्थित होता, ज्याच्या डोळ्याला आंदोलनादरम्यान झालेल्या जखमांमुळे गंभीर इजा झाली आहे. राहुल गांधींनी साहिलला प्रसारमाध्यमांसमोर आणले आणि दावा केला की, २० जुलै रोजी सुरक्षा दलांनी शांततेने आंदोलन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांवर पेलेट गनचा वापर केला. ते म्हणाले की, साहिल तिरंगा घेऊन आंदोलन करत होता, परंतु पोलिसांच्या क्रूर कारवाईमुळे त्याच्या एका डोळ्याची दृष्टी गेली. साहिल लोचाब हा दिल्लीतील नजफगडचा रहिवासी असून दिल्ली विद्यापीठात शिकतो. तो आपल्या कुटुंबाचा उदरनिर्वाह करण्यासाठी अर्धवेळ कार चालवण्याचे कामही करतो. साहिल एसएससी दिल्ली कॉन्स्टेबल भरती परीक्षेची तयारी करत होता आणि २०२४-२५ च्या पेपरफुटीचा त्याला फटका बसला. २० जुलै रोजी, पेपरफुटीसाठी जबाबदार असलेल्यांवर कारवाईच्या मागणीसाठी साहिलने जंतर मंतर येथील संसद मोर्चात भाग घेतला. त्यानंतर झालेल्या पोलीस कारवाईत तो गंभीर जखमी झाला. रुग्णालयाचा अहवाल आणि कुटुंबीयांचे दावे: साहिलला एम्स ट्रॉमा सेंटरमध्ये दाखल करण्यात आले होते, जिथे डॉक्टरांनी त्याच्या डोळ्यातून धातूचे तुकडे आणि छर्रे काढण्यासाठी शस्त्रक्रिया केली. डॉक्टरांच्या मते, त्याच्या उजव्या डोळ्याची दृष्टी परत येण्याची शक्यता खूपच कमी आहे. राहुल गांधींचे तीन महत्त्वाचे प्रश्न: राहुल गांधींनी एका पत्रकार परिषदेत सांगितले की, पोलिसांचे नकार खोटे सिद्ध झाले आहेत. त्यांनी प्रधानमंत्रींनी विद्यार्थ्यांची माफी मागावी, शिक्षणमंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांचा राजीनामा आणि लाठीचार्ज व छर्रेफेक करणाऱ्या अधिकाऱ्यांवर कठोर कारवाई करावी, या आपल्या मागण्यांचा पुनरुच्चार केला.

बांगलादेशचे राष्ट्रपती मोहम्मद शहाबुद्दीन यांचा राजीनामा

नवी दिल्ली : बांगलादेशात २०२४ पासून मोठ्या राजकीय घडामोडी सुरू आहेत. २०२४ मध्ये बांगलादेशमध्ये झालेल्या निदर्शनांमुळे शेख हसीना यांना पंतप्रधान पदावरून पायउतार व्हावं लागलं होतं. त्यानंतर शेख हसीना यांनी बांगलादेशातून पलायन करत भारतात आश्रय घेतला होता. काही दिवसांपूर्वी शेख हसीना यांनी घोषणा करत आपण डिसेंबरमध्ये मायदेशी परतणार असल्याचं सांगितलं. शेख हसीनांच्या मायदेशी परतण्याच्या घोषणेनंतर बांगलादेशात मोठ्या राजकीय घडामोडी सुरू झाल्या आहेत. बांगलादेशचे राष्ट्रपती मोहम्मद शहाबुद्दीन यांनी तडकाफडकी राष्ट्रपती पदाचा राजीनामा दिल्याची माहिती समोर आली आहे. मोहम्मद शहाबुद्दीन यांचा कार्यकाळ आणखी दोन वर्षे बाकी होता. मात्र, त्याआधीच शहाबुद्दीन यांच्यावर राजीनामा देण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात दबाव वाढला होता. त्यानंतर अखेर आज (२४ जुलै) मोहम्मद शहाबुद्दीन यांनी पदाचा राजीनामा दिला. दरम्यान, बांगलादेशच्या संविधानानुसार, नवीन राष्ट्रपतींची निवड होईपर्यंत संसदेचे अध्यक्ष हे हंगामी राष्ट्रपती म्हणून काम पाहतात. या संदर्भातील वृत्त एएनआयने दिले आहे.

एका वृत्तानुसार, मोहम्मद शहाबुद्दीन यांनी काही दिवसांपूर्वी शेख हसीना यांच्याशी संपर्क साधण्याचा प्रयत्न केला होता असा आरोप त्यांच्यावर करण्यात आला होता. यावरून मोहम्मद शहाबुद्दीन यांच्यावर तेथील सरकार नाराज असल्याची चर्चा होती. त्यामुळे मोहम्मद शहाबुद्दीन यांच्यावर राजीनामा देण्यासाठी दबाव वाढला होता अशी चर्चा होती. यातच काही दिवसांपूर्वी शेख हसीना यांनी मायदेशी परतण्याची घोषणा केलेली आहे. त्यामुळे मोहम्मद शहाबुद्दीन हे बांगलादेशच्या राष्ट्रपती पदावर कायम राहण्याबाबत बांगलादेश सरकारला सोयीचं वाटत नव्हतं. कारण एप्रिल २०२३ मध्ये पदभार स्वीकारलेले मोहम्मद शहाबुद्दीन हे २०२४ मध्ये झालेल्या विद्यार्थ्यांच्या व्यापक आंदोलनानंतरही पदावर कायम असलेले 'अवामी लीग'मधील एकमेव घटनात्मक पदाधिकारी होते.

संविधान चौकातील पोलिसी कारवाईचा डॉ. नितीन राऊत यांच्याकडून निषेध

नागपूर : नागपूरच्या संविधान चौकात पेपरफुटीविरोधात आंदोलन करणाऱ्या विद्यार्थी आणि युवकांवर पोलिसांनी केलेल्या कारवाईचा काँग्रेसचे ज्येष्ठ नेते, उत्तर नागपूरचे आमदार तथा माजी मंत्री डॉ. नितीन राऊत यांनी तीव्र निषेध केला आहे. विद्यार्थ्यांच्या न्याय्य मागण्यांचा आवाज दडपण्याचा प्रयत्न लोकशाहीला धरून नसल्याची टीका त्यांनी केली.

देशभरात चर्चेत असलेल्या पेपरफुटी प्रकरणांच्या निषेधार्थ संविधान चौकात विद्यार्थी व युवक मोठ्या संख्येने एकत्र आले होते. विद्यार्थ्यांच्या भवितव्याशी संबंधित प्रश्नांवर शांततापूर्ण पद्धतीने आंदोलन सुरू असताना पोलिसांनी हस्तक्षेप करून आंदोलकांना रोखण्याचा प्रयत्न केला. या कारवाईमुळे परिसरात काही काळ तणावाचे वातावरण निर्माण झाले.

या घटनेची माहिती मिळताच डॉ. राऊत यांनी सामाजिक माध्यम 'एक्स'वर प्रतिक्रिया व्यक्त करत राज्य सरकारवर निशाणा साधला. लोकशाही व्यवस्थेत विद्यार्थी आणि युवकांना आपल्या हक्कांसाठी व भविष्यासाठी शांततापूर्ण मार्गाने आवाज उठवण्याचा घटनात्मक अधिकार असल्याचे त्यांनी नमूद केले. पेपरफुटीच्या गंभीर घटनांवर प्रभावी कारवाई करण्याऐवजी आंदोलन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांवर पोलिसी कारवाई करण्यात येत असल्याचा आरोप त्यांनी केला.

संवेदनशीलतेने पाहून त्यांच्या भविष्याशी संबंधित विषयांवर ठोस निर्णय घ्यावेत, असे आवाहनही त्यांनी या वेळी केले.

१७ राज्यांत उद्या मुसळधार पाऊस, वादळाचा इशारा

नवी दिल्ली : भारतीय हवामान विभागाने (IMD) २५ जुलै रोजी देशातील हवामानाबाबत महत्त्वाचा आणि काळजी वाढवणारा इशारा जारी केला आहे. मान्सूनच्या तीव्र हालचालींमुळे पुढील १४ तासांत दिल्ली, उत्तर प्रदेश, बिहार, महाराष्ट्रासह देशातील १७ राज्यांमध्ये मुसळधार पाऊस, वादळी वारे आणि विजांच्या कडकडाटासह पावसाची शक्यता वर्तवण्यात आली आहे. या कालावधीत ताशी ७० ते ८५ किलोमीटर वेगाने वादळी वारे वाहू शकतात. हवामान विभागाने उत्तर प्रदेश, बिहार, दिल्ली, राजस्थान, हरियाणा, उत्तराखंड, हिमाचल प्रदेश, जम्मू-कश्मीर, ओडिशा, झारखंड, पश्चिम बंगाल, गुजरात, महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, छत्तीसगड आणि अरुणाचल प्रदेश या १७ राज्यांमध्ये मुसळधार पावसाचा इशारा दिला आहे. उत्तर आणि पूर्व भारतातील राज्यांमध्ये वादळी वाऱ्यांमुळे झाडे उन्मळून पडण्याची आणि मोठे नुकसान होण्याची भीती व्यक्त केली जात आहे. काही भागांत गारपिटीचीही (Hailstorm) शक्यता वर्तवण्यात आली आहे. हवामान तज्ज्ञांच्या माहितीनुसार, गंगेच्या मैदानी भागातील पश्चिम बंगालच्या उत्तर भागात वरच्या हवेचे चक्रीवादळ सदृश चक्राकार वारे (Upper Air Cyclonic Circulation) सक्रिय आहेत. याशिवाय दक्षिण-पूर्व राजस्थान आणि लगतच्या परिसरात कमी दाबाचा पट्टा निर्माण झाला आहे.

पेपरफुटी प्रकरण: राष्ट्रीय चाचणी संस्थेचे ४७ अधिकारी बडतर्फ

काहींवर कायदेशीर कारवाई होणार

नवी दिल्ली : जंतर मंतर येथे सीजेपीचे आंदोलन सुरूच आहे. दरम्यान, शिक्षण मंत्रालय आज रात्री ८ वाजता पत्रकार परिषद घेण्याची शक्यता आहे. यामध्ये अनेक मोठ्या घोषणा केल्या जाण्याची शक्यता आहे. एएनआयच्या वृत्तानुसार, सूत्रांनी सांगितले की, राष्ट्रीय चाचणी संस्थेने (एनटीए) आपल्या कामकाजात मोठे बदल करण्याच्या दिशेने पाऊल उचलत ४७ अधिकाऱ्यांची सेवा समाप्त केली आहे. यापैकी काही अधिकाऱ्यांवर कायदेशीर आणि फौजदारी कारवाईही केली जाईल. पेपरफुटी प्रकरणानंतर एनटीएमध्ये केल्या जात असलेल्या व्यापक सुधारणांचा हा एक भाग मानला जात आहे. संस्थेचे कामकाज अधिक पारदर्शक, उत्तरदायी आणि सुरक्षित बनवून राष्ट्रीय स्तरावरील परीक्षांवरील

विद्यार्थ्यांचा विश्वास दृढ करणे, हे सरकारचे उद्दिष्ट आहे.

सूत्रांनुसार, मंत्रालय एनटीए (NTA) मध्ये व्यापक सुधारणांवर चर्चा करण्याची शक्यता आहे. ही संभाव्य घोषणा अशा वेळी होत आहे, जेव्हा नीट २०२६ (NEET 2026) परीक्षेचा पेपरफुटीचा कथित प्रकार उघडकीस आल्यानंतर एनटीएच्या कामकाजावर प्रश्नचिन्ह निर्माण झाले आहे आणि अधिक मजबूत व पारदर्शक परीक्षा प्रणालीची मागणी तीव्र झाली आहे. युएनआय (UNI) या वृत्तसंस्थेनुसार, माध्यमांतील वृत्तांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर अधिकाऱ्यांना पदावरून हटवण्याची शक्यता वर्तवण्यात आली आहे.

सूत्रांनुसार, शिक्षण मंत्रालयाच्या प्रस्तावित घोषणेचा मुख्य उद्देश राष्ट्रीय परीक्षा प्राधिकरणाचे (NTA) कामकाज अधिक बळकट करणे हा आहे. गेल्या काही महिन्यांत, राष्ट्रीय स्तरावरील परीक्षांच्या आयोजनाबाबत अनेक प्रश्न उपस्थित केले गेले आहेत. परिणामी, परीक्षा पद्धतीत सुधारणा आणि संस्थेची वाढीव उत्तरदायित्वता असावी, अशी सातत्याने मागणी होत आहे. असे मानले जाते की, शुक्रवारी रात्री होणाऱ्या घोषणेमध्ये याच सुधारणांवर लक्ष केंद्रित केले जाईल. तथापि, मंत्रालयाने अद्याप कोणत्याही प्रस्तावित बदलांचा तपशील अधिकृतपणे जाहीर केलेला नाही. एएनआयच्या वृत्तानुसार, सूत्रांनी सांगितले आहे की, राष्ट्रीय चाचणी संस्थेने (एनटीए) आपल्या कार्यपद्धतीत मोठे बदल करण्याच्या दिशेने एक पाऊल म्हणून ४७ अधिकाऱ्यांची सेवा समाप्त केली आहे. यापैकी काही अधिकाऱ्यांवर कायदेशीर आणि फौजदारी कारवाईही केली जाईल. पेपरफुटी प्रकरणानंतर एनटीएमध्ये केल्या जात असलेल्या व्यापक सुधारणांचा हा एक भाग मानला जात आहे. राष्ट्रीय स्तरावरील परीक्षांवरील विद्यार्थ्यांचा विश्वास दृढ करण्यासाठी, संस्थेचे कामकाज अधिक पारदर्शक, उत्तरदायी आणि सुरक्षित बनवण्याचे सरकारचे उद्दिष्ट आहे.

★ ज्वलंत विषयावरील ★
अनमोल संदर्भग्रंथ

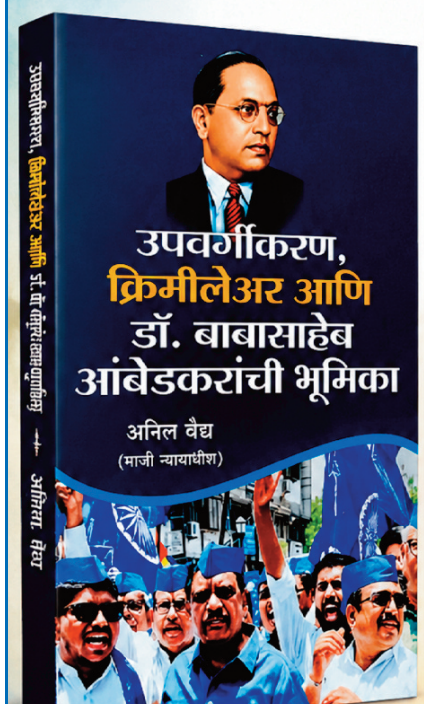

उपवर्गीकरण, क्रिमी लेअर आणि डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांची भूमिका
बहुजन सौरभ कार्यालय, नागपूर येथे उपलब्ध
▶ आजच्या ज्वलंत सामाजिक विषयावर आधारित ह ह अभ्यासपूर्ण, संशोधनाधारित आणि संदर्भसमृद्ध ग्रंथ आता बहुजन सौरभ कार्यालय, नागपूर येथे उपलब्ध आहे.
ही अल्पावधात प्रकाशित दुसरी आवृत्ती आहे.
▶ हा ग्रंथ श्रीराम बनसोड यांनी वाचकांसाठी नागपूर येथे उपलब्ध करून दिला अशून, जिज्ञासू वाचक, चिद्यार्थी, अभ्यासक आणि सामाजिक कार्यकर्त्यांनी बहुजन सौरभ कार्यालयातून हा ग्रंथ अवश्य घ्यावा, असे आवाहन त्यांनी केले आहे.
ग्रंथ उपलब्ध ठिकाण : बहुजन सौरभ कार्यालय, १/२, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर – ४४००२७
संपर्क : श्रीराम बनसोड 8208617748
ग्रंथाचे देणगीमूल्य : फक्त ₹60
कार्यालय मो. नं. 9422860648

25 July 2026 page 02_Layout 1 24-07-2026 07:20 PM Page 1

बहुजन सौरभ संपादकीय

उपोषण संपले, संघर्ष कायम!

सोनम वांगचुक यांच्या उपोषणाचा शेवट हा केवळ एका व्यक्तीच्या आंदोलनाचा शेवट नाही; उलट तो भारतीय लोकशाहीसमोरील मोठ्या प्रश्नांची सुरुवात आहे. कोणत्याही लोकशाही व्यवस्थेत एखादे उपोषण संपवणे म्हणजे प्रश्न संपवणे नसते. प्रश्न जिवंत राहतात, असंतोष जिवंत राहतो आणि जनतेच्या मनातील अविश्वासही तसाच राहतो. आज देशात शिक्षण व्यवस्था, परीक्षा प्रक्रिया, पारदर्शकता आणि राजकीय उत्तरदायित्व या मुद्द्यांवर जो संघर्ष सुरू आहे, तो केवळ एका व्यक्तीच्या नेतृत्वापुरता मर्यादित राहिलेला नाही. इतिहास सांगतो की आंदोलने व्यक्तींपेक्षा विचारांवर टिकतात. महात्मा गांधींची आंदोलने, जयप्रकाश नारायण यांची संपूर्ण क्रांती किंवा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे सामाजिक न्यायाचे आंदोलन यांची ताकद एका व्यक्तीमध्ये नव्हती; ती लोकांच्या विश्वासात होती. त्यामुळे सोनम वांगचुक यांचे उपोषण संपले म्हणून आंदोलन संपेल, अशी अपेक्षा करणे हा इतिहासाचा आणि लोकशाहीचा गैरसमज ठरेल. NEET परीक्षांबाबत अनेक वर्षांपासून पारदर्शकतेवर प्रश्न उपस्थित होत आहेत. विविध राज्यांमध्ये पेपरफुटी, गैरव्यवहार आणि परीक्षा व्यवस्थेतील त्रुटींवर सातत्याने आरोप होत आले आहेत. अशा परिस्थितीत विद्यार्थ्यांचा रोष स्वाभाविक आहे. लाखो विद्यार्थी अनेक वर्षे अभ्यास करून परीक्षा देतात; पण जर त्यांच्याच मनात परीक्षेच्या निष्पक्षतेबद्दल शंका निर्माण झाली, तर ती कोणत्याही शिक्षण व्यवस्थेसाठी अत्यंत धोकादायक बाब आहे. सरकारची भूमिका मात्र अद्यापही बचावात्मक दिसते. आंदोलनकर्त्यांशी विश्वासाने संवाद साधण्याऐवजी आंदोलनाला कमकुवत करण्याचा प्रयत्न झाल्याचा आरोप विरोधकांकडून होत आहे. लोकशाहीत आंदोलनकर्त्यांना शत्रू समजण्याची प्रवृत्ती वाढू लागली, तर ती लोकशाहीसाठी चांगले संकेत नाही. सरकारने विरोधकांवर किंवा विद्यार्थ्यांवर आरोप करण्याऐवजी त्यांच्या प्रश्नांची तथ्याधारित उत्तरे देणे अधिक आवश्यक आहे. प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांनी केलेले सार्वजनिक आवाहन अनेकांनी ऐकले; परंतु टीकाकारांच्या मते त्या संदेशात ठोस उपाययोजना किंवा स्पष्ट धोरणाची घोषणा नव्हती. जनतेचा विश्वास केवळ भावनिक भाषणांनी मिळत नाही. विश्वास निर्माण होतो तो उत्तरदायित्व स्वीकारल्याने, चुका दुरुस्त केल्याने आणि पारदर्शक कारवाई केल्याने. भारतीय राजकारणात नैतिक जबाबदारी स्वीकारून पदत्याग करण्याची उदाहरणे नवीन नाहीत. १९५६ मध्ये रेल्वे अपघातानंतर तत्कालीन रेल्वेमंत्री लालबहादूर शास्त्री यांनी नैतिक जबाबदारी स्वीकारून राजीनामा दिला होता. आजही त्यांचा तो निर्णय लोकशाहीतील उत्तरदायित्वाचे आदर्श उदाहरण म्हणून दिला जातो. त्याच निकषावर आजच्या सत्ताधाऱ्यांकडे पाहिले जात आहे. आरोपांची सत्यता न्यायप्रक्रियेत ठरेल; मात्र लोकशाहीत जनतेच्या विश्वासासाठी नैतिक जबाबदारीही महत्त्वाची असते. आंदोलनकर्त्यांची प्रमुख मागणी केंद्रीय शिक्षणमंत्र्यांच्या राजीनाम्याची असल्याचे सांगितले जात आहे. या मागणीशी सर्वांनी सहमत असणे आवश्यक नाही; परंतु ती का केली जात आहे, याकडे दुर्लक्ष करता येणार नाही. विद्यार्थ्यांचा विश्वास गमावलेली कोणतीही परीक्षा प्रणाली देशाच्या भविष्यासाठी घातक ठरते. सरकारने या असंतोषाला केवळ राजकीय विरोध म्हणून पाहण्याऐवजी तो शिक्षण व्यवस्थेवरील जनतेच्या विश्वासाचा प्रश्न म्हणून स्वीकारणे गरजेचे आहे. या आंदोलनाने आणखी एक वास्तव समोर आणले आहे. आजचा युवक केवळ सोशल मीडियावर मत व्यक्त करत नाही, तर रस्त्यावर उतरूनही आपली भूमिका मांडत आहे. तंत्रज्ञानाच्या युगात माहिती लपविणे अधिक कठीण झाले आहे. त्यामुळे जनतेच्या प्रश्नांना दडपण्यापेक्षा त्यांची विश्वासार्ह उत्तरे देणे अधिक परिणामकारक ठरते. काही सेलिब्रिटींच्या भूमिकांतील बदलावरही चर्चा होत आहे. सार्वजनिक व्यक्तींना भूमिका बदलण्याचा अधिकार आहे; परंतु अशा बदलांमुळे समाजात विविध अर्थ लावले जातात. त्यामुळे संवेदनशील विषयांवर कोणतीही सार्वजनिक भूमिका घेताना सातत्य आणि स्पष्टता महत्त्वाची ठरते. भारतीय संविधान नागरिकांना अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य आणि शांततापूर्ण आंदोलनाचा अधिकार देते. आंदोलन लोकशाहीचा अविभाज्य भाग आहे. सरकारचे कर्तव्य कायदा-सुव्यवस्था राखणे असले तरी आंदोलनकर्त्यांशी संवाद साधणे, त्यांच्या शंकांचे निरसन करणे आणि आवश्यक तेथे सुधारणा करणे हीदेखील शासनाची जबाबदारी आहे. संघर्ष जितका वाढेल तितका जनतेचा शासनावरील विश्वास कमी होण्याचा धोका असतो. आज देश एका महत्त्वाच्या वळणावर उभा आहे. हा प्रश्न केवळ NEET परीक्षेचा किंवा एखाद्या मंत्र्याच्या राजीनाम्याचा नाही; हा प्रश्न भारताच्या शिक्षण व्यवस्थेवरील विश्वासाचा आहे. जर लाखो विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मेहनतीचे न्याय्य मूल्यमापन होईल, याची खात्रीच राहिली नाही, तर देशाच्या भविष्यातील मानवी भांडवलावर त्याचा गंभीर परिणाम होऊ शकतो. सरकारने आंदोलनकर्त्यांना विरोधक म्हणून नव्हे, तर देशाच्या भविष्यासाठी चिंता व्यक्त करणारे नागरिक म्हणून पाहिले पाहिजे. त्याचप्रमाणे आंदोलनकर्त्यांनीही शांततापूर्ण आणि घटनात्मक मार्ग सोडू नये. लोकशाहीत संघर्षाचा शेवट संवादानेच होतो; दडपशाहीने नव्हे. सोनम वांगचुक यांचे उपोषण संपले असेल, पण त्यांनी उपस्थित केलेले प्रश्न अजूनही समाजाच्या मनात जिवंत आहेत. सरकार या प्रश्नांना उत्तरदायित्व, पारदर्शकता आणि संवादाने सामोरे जाते की संघर्षाचा मार्ग स्वीकारते, यावरच या आंदोलनाचा पुढील इतिहास अवलंबून असेल. लोकशाहीत सत्ता ही अंतिम सत्य नसते; जनतेचा विश्वास हेच कोणत्याही सरकारचे सर्वात मोठे भांडवल असते. तो विश्वास टिकवायचा असेल, तर भाषणांपेक्षा कृती आणि घोषणांपेक्षा उत्तरदायित्व अधिक प्रभावी ठरते.●●

बदलत्या राजकीय हवेची चाहूल...?

नीट प्रश्नपत्रिका फुटीच्या विरोधाने दिल्ली तापली. विरोधी पक्षांचा संसदेत गदारोळ आहे. रस्त्यावर विद्यार्थी आंदोलन आहे. पोलिसांची जंतरमंतरवर दहशतीत आहे. देशातील अर्थव्यवस्थेची घसरगुंडी आहे. रुपयाची घसरण आहे. वाढती महागाई आहे. विक्रमी बेरोजगारी. स्पर्धा परीक्षांतील गैरव्यवहार आहे. तरुणांच्या भविष्यावर दाटलेले संकट आहे. तर दुसऱ्या बाजूला सत्ताधारी राजकीय सत्तेची गणिते जुडविण्यात व्यस्त आहेत. किळसवाणी पक्षांतरांची मालिका आहे. निवडणुकांचे अंकगणित आहे. सामान्य माणसाच्या जीवनाशी संबंधित प्रश्न मागे पडत आहेत. देशातील तरुण रस्त्यावर उतरू लागले.

20 जुलै रोजी तरूणांनी संसदेवर मोर्चा नेला. कठडे तोडले. त्यांच्यावर पोलिस तुटून पडले. लाठीमार केला. अश्रूधुराची नळकांडी फोडली. पाण्याचा मारा केला. त्याला न जुमानणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इतिहास घडविला. सरकारला धडकी भरली. तेव्हा चर्चेचे निमंत्रण आले. सत्तेच्या विरोधात हवा वाहू लागल्याची ही एक झलक होय! त्यात काँग्रेस, सपा नेत्यांनी भर घातली. प्रधानमंत्र्याचे निवासस्थान गाठले. धरणे दिली. तिथेही बळाचा वापर झाला. त्यात विरोधी पक्ष नेते राहुल गांधी जखमी झाले. या घटनांनी आता राजकीय हवा बदलत असल्याचे संकेत दिले. नीटचा प्रश्न हिट झाला. जंतरमंतरवर पर्यावरणवादी सोनम वांगचूक कॉक्रोच जनता पार्टीच्या मंचावर उपोषणास बसले. काँग्रेस नेते राहुल गांधी आणि एनएसयूआयचे कार्यकर्ते देशभर विद्यार्थ्यांसोबत रस्त्यावर आहेत. कोटा येथील सभेनंतर त्यांनी देहराडूनमध्ये विद्यार्थ्यांशी संवाद साधला. सरकारी अडथळे. मुसळधार पावसातही लाखो युवकांनी प्रतिसाद दिला. छात्र गुंज लक्षवेधी ठरला. त्या विरोधात सरकारी पैशाने पंजाबची गायीका जैस्मित हिचा मोफत कार्यक्रम होता. तो फिका पडला. दिल्लीत सोनम वांगचूक यांचे जंतरमंतरवर उपोषण सुरू होते. पोलिसांनी 19 व्या दिवशी जबरदस्तीने रुग्णालयात हलविले. या कारवाईला विद्यार्थ्यांनी दडपशाही संबोधले आणि त्या निषेधार्थ मोठ्या संख्येने विद्यार्थी रस्त्यांवर उतरले. जंतरमंतरवर बाजूच्या मंचावरही डाव्या विचारसरणीच्या विद्यार्थी संघटनांचेही उपोषण सुरू होते. तिकडेही पोलिस गेले. मात्र विद्यार्थ्यांनी पोलिसांचा डाव उधळून लावला. जेएनयू विद्यार्थी नेत्या नेहा बोरा हिच्यासह नव विद्यार्थी उपोषणावर होते. मात्र नेहाचे उपोषण 22 व्या दिवशी अभिनेत्री शबाना आजमी, अभिनेता प्रकाश राज, योगेंद्र यादव यांनी सोडले. कॉक्रोच आंदोलनात खरा रंग जेएनयूच्या विद्यार्थ्यांनीच भरला. 20 जुलै रोजी जंतरमंतरच्या विद्यार्थ्यांनी संसदेवर धडक दिली. पोलिसांनी बळाचा वापर केला. वातावरण चिघळले. पोलिसांनी लाठीमार केला. अश्रूधुराची नळकांडी फोडली. साध्या वेषातील दंडूकधाऱ्यांनीही मोर्चेकऱ्यांवर हल्ले केले. हे गुंड कोण! असा प्रश्न आहे. ३०० वर मुलें जखमी झाली. त्यात नागपुरचा भरत बानाईत सुद्धा आहे. नागपुरातही विद्यार्थी रस्त्यावर उतरले. त्यात शहर काँग्रेसचे अध्यक्ष प्रफ्फुल गुडदे समर्थकांसह सहभागी झाले. मुंबईत आदित्य ठाकरे यांनी माहौल केला. या काळात काँग्रेस प्रदेशाध्यक्ष हर्षवर्धन सपकाळ प्रभावहिन दिसले. जंतरमंतरवर वांगचूक यांच्या उपोषणालाच अधिक प्रसिद्धी मिळाली. त्यामुळे व्यक्तिकेंद्रित चर्चेला अधिक वाव मिळाल्याची टीका झाली. तथापि, वांगचूक यांच्या उपोषणाचे एक महत्त्वाचे यश नाकारता येणार नाही. या आंदोलनामुळे अनेक अभिनेते, लेखक, विचारवंत, कलाकार, नेते आणि सामाजिक क्षेत्रातील व्यक्ती प्रत्यक्ष जंतरमंतरवर पोहोचल्या. त्यामुळे आंदोलनाला सामाजिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्राचे काही प्रमाणात समर्थन मिळाले. मात्र हा पाठिंबा व्यापक जनआंदोलनात रूपांतरित झाला नाही. नीट प्रश्नपत्रिका फुटीने देशातील लाखो विद्यार्थ्यांचे भविष्य अनिश्चिततेच्या भोवऱ्यात ढकलले. अनेक विद्यार्थ्यांनी दोन-दोन, तीन-तीन वर्षे कठोर परिश्रम घेतले. कुटुंबांनी लाखो रुपये खर्च केले. ग्रामीण भागातील पालकांनी शेती विकली. कर्ज काढले. मुलांना कोचिंगसाठी पाठविले. अशा परिस्थितीत प्रश्नपत्रिका फुटल्याच्या आरोपांनी संपूर्ण परीक्षा व्यवस्थेवरील विश्वास हादरला. संपूर्ण शिक्षण व्यवस्थेच्या विश्वासार्हतेवर प्रश्नचिन्ह निर्माण झाले. विद्यार्थी संतप्त झाले. पालक हतबल झाले. शिक्षक अस्वस्थ झाले. अशा वेळी देशभर एक व्यापक, पक्षभेद विसरून उभे राहिलेले विद्यार्थी आंदोलन अपेक्षित होते. परंतु आंदोलनांची विभागणी झाली. काही जण उपोषणाच्या मार्गावर गेले. काही रस्त्यावर उतरले.

इतिहास सांगतो की मोठे परिवर्तन तेव्हाच घडते. जेव्हा विविध प्रवाह एका ध्येयासाठी एकत्र येतात. विभाजित आंदोलने अनेकदा नैतिक ऊर्जा गमावतात.

सोनम वांगचूक यांच्या आंदोलनाला जनसमर्थन मिळाले. मात्र अपेक्षेप्रमाणे नाही. यास सरकारी दडपशाही कारणीभूत होती. असे म्हणणे पुरेसे नाही. सार्वजनिक जीवनात विश्वासार्हता सर्वात मोठे भांडवल असते. वांगचूक यांचे शैक्षणिक व पर्यावरण क्षेत्रात मोठे काम आहे. हे कोणी नाकारू शकत नाहीत. मात्र त्यांनी यापूर्वी केंद्र सरकारच्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाचे स्वागत केले. जम्मू-काश्मीरमधील कलम ३७० रद्द करण्याच्या निर्णयाचे समर्थन केले होते. तिहेरी तलाक विरोधी कायद्यालाही पाठिंबा दर्शविला होता. या भूमिका मांडणे हा त्यांचा लोकशाही अधिकार आहे. आज त्याच सरकारच्या शिक्षण व्यवस्थे विरोधात उभे झाले. लोकांनी त्यांच्या भूमिकेतील सातत्याबाबत प्रश्न उपस्थित केले. लोकशाहीत प्रश्न विचारणेही तेवढेच महत्त्वाचे असते. याच संदर्भात आणखी एक मुद्दा चर्चेत आला. राहुल गांधी यांच्या भारत जोडो यात्रेने जम्मू-काश्मीर गाठले होते. त्या काळात वांगचूक यांनी त्या यात्रेपासून अंतर राखले होते. त्यांनीच आता विरोधी पक्षांकडून व्यापक पाठिंब्याची अपेक्षा व्यक्त केली. काही जणांनी ही विसंगती अधोरेखित केली. अभिजित दीपके या मराठी तरूणाने दिल्लीवर छाप पाडली. मात्र स्वतःवरील 'आप'ची छापही तेवढ्याच तत्परतेने दूर करावी लागेल. आंदोलनाची नैतिक ताकद त्यांच्या पारदर्शकतेत असते. संशय निर्माण झाला की लोक भावनिक पाठिंबा देतात. पण प्रत्यक्ष रस्त्यावर उतरायला कचरतात. याउलट राहुल गांधी यांनी विद्यार्थ्यांच्या प्रश्नावर थेट रस्त्यावर उतरून संघर्षाचा मार्ग स्वीकारला. कोटा आणि देहराडूनमधील कार्यक्रमांना मोठी उपस्थिती लाभली. भर पावसात उभे राहून विद्यार्थ्यांनी संताप व्यक्त केला. हा संताप संपूर्ण रोजगार, शिक्षण आणि भविष्या विषयीच्या असुरक्षितते विरोधातील होता. त्यामुळे नीटचा प्रश्न हा व्यापक युवक असंतोषाचे प्रतिक बनला. त्यांनी प्रधानमंत्री निवासासमोर धरणे दिली. या आंदोलनाने पेपरफुटी आंदोलनाला नवी उर्जा दिली. पत्रकारांच्या प्रश्नावर राहुल म्हणाले, मला फरफटत नेले. मानहानीपर वागणूक दिली. याकडे दुर्लक्ष करा. विद्यार्थी आंदोलनावर फोकस करा. केंद्र सरकारचा शिक्षणाचा वार्षिक बजेट असते. तेवढा खर्च एका नीट परिक्षेवर विद्यार्थी व त्यांचे कुटूंब करतात. दहा वर्षात 152 नीट पेपर फुटले. त्याची झळ साडे सात कोटी विद्यार्थ्यांना बसली. पण दोषी एकालाही अद्याप शिक्षा झाली नाही. हे अधिक गंभीर आहे. परिक्षेला बसणारे मध्यम व गरीब कुटूंबातील आहेत. ते संतप्त आहेत. त्या सर्वासोबत मी आहे. यासह बरेच उत्तरे दिली. लोकांना कॉक्रोच आंदोलनातही नैतिक मुल्याची अपेक्षा आहे. देश एका गंभीर वळणावर आहे. स्पर्धा परीक्षा वारंवार वादात सापडत आहेत. भरती प्रक्रिया वर्षानुवर्षे रखडत आहे. तरुणांमध्ये असुरक्षितता वाढत आहे. अशा परिस्थितीत आंदोलनांची गरज अधिक आहे. नीटचा प्रश्न हा देशातील लाखो विद्यार्थ्यांच्या भविष्याचा प्रश्न आहे. परीक्षा व्यवस्थेत आमूलाग्र सुधारणा हवी. पारदर्शक तपास, दोषींना कठोर शिक्षा हवी. अन्यथा तरुणांचा लोकशाहीवरील विश्वास डळमळीत होऊ शकतो. विद्यार्थी आंदोलन एक संदेश आहे. तरुणाई उत्तर मागत आहे. उत्तरदायी शासन, पारदर्शक व्यवस्था आणि न्याय हवा आहे. याकडे सरकारने विरोधी पक्षांचे आंदोलन म्हणून बघू नये. देशाच्या भविष्यासाठी दिलेला इशारा म्हणून बघावे. हवेची दिशा खरोखर बदलत आहे की हा केवळ राजकीय आभास आहे. याचे उत्तर येणारा काळ देईल. मात्र एक गोष्ट निर्विवाद आहे. जेव्हा विद्यार्थी रस्त्यावर उतरतात, तेव्हा तो राष्ट्राच्या भविष्याचा प्रश्न बनतो.●●

भूपेंद्र गणवीर
मो. 9850031019

हा लढा धर्मेंद्र प्रधानांच्या राजीनाम्याचा नाही
भाजप-आरएसएसच्या संस्थात्मक कब्ज्याविरुद्ध आहे!

कॉक्रोच जनता पार्टीच्या नेतृत्वात 20 जुलैला भाजप/आरएसएसच्या सरकार विरोधात मोठे आंदोलन झाले. ते आजही सुरू आहे. त्यामध्ये देशभरातील लाखों युवा सहभागी झाले आणि होत आहेत. परंतु 20 जुलैला शांतीपूर्वक आंदोलन करत असलेल्या युवकांवर दिल्ली पोलीस, आरएएफ आणि सिव्हिल ड्रेसमध्ये असलेल्या काही लोकांनी, लाठीचार्ज केला. निरपराध विद्यार्थ्यांना अमानूष मारहाण केली, अश्रुधुराचे गोळे सोडले, पॅलेट गनने अनेक युवकांना जखमी केले, अनेकांचे हातपाय मोडले. ही कायदा-सुव्यवस्था नाही. ही राज्यपुरस्कृत दडपशाही आहे. जे सरकार देशाच्या भविष्यावर लाठ्या चालवते, विद्यार्थ्यांच्या आवाजाला गोळ्यांनी उत्तर देते आणि आंदोलनाला गुन्हा ठरवते, त्या सरकारला लोकशाहीवादी म्हणता येत नाही. देशात लोकशाहीचे शासन नसून पोलीस राज्य उभे राहत असल्याचे हे स्पष्ट संकेत आहेत.

कॉक्रोच जनता पार्टी अभिजीत दीपकेच्या नेतृत्वात एवढ्या मोठ्या प्रमाणावर युवकांना संघटित करून भाजप-आरएसएस सरकारला थेट आव्हान देईल, याची काँग्रेसलाही अपेक्षा नव्हती. ज्या पद्धतीने जनता या आंदोलनाला पाठिंबा देत आहे, त्यावरून काँग्रेस पक्षाच्या पायाखालची वाळू सरकली. राहुल गांधीला समजून आले की मागच्या 10 वर्षापासून भाजप सरकार विरोधात रस्त्यावर आंदोलन करायचे काम काँग्रेस एक विरोधी पक्ष म्हणून करू शकले नाही ते काम कॉक्रोच जनता पार्टीने करून दाखवले. त्यामुळे नाईलाजाने का होईना राहुल गांधींना जंतर मंतर येथे आंदोलन करणाऱ्या युवकांच्या आंदोलनाला पाठिंबा द्यावा लागला आणि रस्त्यावर उतरावे लागले. परंतु आंदोलनाच्या मागण्या अजूनही समस्येच्या मुळाशी पोहोचलेल्या नाहीत. कॉक्रोच जनता पार्टी ज्या मागण्या करत आहे जसे की धर्मेंद्र प्रधानचा राजीनामा वगैरे या खुप छोट्या मागण्या आहेत. शिक्षणव्यवस्था उद्ध्वस्त करणारा एक मंत्री गेला, तरी त्याच्या जागी त्याच मनुवादी, ब्राह्मणवादी आणि संघी मानसिकतेचा दुसरा मंत्री बसवला जाईल. व्यक्ती बदलेल; विचारसरणी, व्यवस्था आणि लूट कायम राहील. शिक्षण क्षेत्र हे केवळ एक पण महत्त्वाचे क्षेत्र आहे जे भाजप/आरएसएसच्या टोळधाडीने पोखरून काढले आहे. परंतु त्यांनी सर्वच क्षेत्रात देशाला पोखरून काढले आहे. त्यामुळे धर्मेंद्र प्रधानच्या राजीनाम्याने देशासमोरील प्रश्न सुटणार नाहीत. कारण सध्या देशासमोर उभे असलेले आव्हाने हे खुप मोठे आणि व्यापक आहेत. ते आव्हाने म्हणजे भाजप/आरएसएसच्या टोळधाडीने देशातील सर्व सत्ता केंद्रांवर, लोकशाहीच्या आधारस्थभांवर केलेला कब्जा आहे. शिक्षण, प्रशासन, तपास यंत्रणा, प्रसारमाध्यमे, विद्यापीठे, स्वायत्त संस्था आणि घटनात्मक यंत्रणा एकामागून एक सर्व संस्थांना संघाच्या विचारसरणीसमोर झुकवण्यात आले आहे. विरोधी मत दडपणे, प्रश्न विचारणाऱ्यांना देशद्रोही ठरवणे आणि लोकशाही संस्थांना सत्तेची गुलाम बनवणे, हीच या राजवटीची कार्यपद्धती झाली आहे. त्यामध्ये सर्वात महत्त्वाचे लोकशाहीचे आधारस्तंभ आहेत न्यायपालिका (सर्वोच्च न्यायालय आणि उच्च न्यायालये). सर्वोच्च न्यायालय आणि उच्च न्यायालये ही नागरिकांच्या अधिकारांचे शेवटचे संरक्षणकवच असतात. परंतु न्यायपालिकाच सत्तेच्या प्रभावाखाली गेली, तर सरकारच्या असंवैधानिक, बेकायदेशीर, लोकविरोधी आणि लोकशाहीविरोधी निर्णयांना रोखणार कोण? सरकारच आरोपी, सरकारच तपासकर्ता आणि सरकारच अप्रत्यक्ष न्यायाधीश बनले, तर सामान्य नागरिकाने न्याय मागायचा कुणाकडे? भाजप सरकार हे मनमानी पद्धतीने देश चालवत आहे आणि त्यांच्या विरोधात न्याय मागायला देशात दुसरी यंत्रणा नाही. दुसरे लोकशाहीचे आधारस्तंभ म्हणजे निवडणूक आयोग. लोकशाहीमध्ये जर एखादे सरकार हुकूमशाही पद्धतीने, मनमानीपूर्वक काम करत असेल तर निवडणुकीत आपल्या मतदानाचा हक्क बजावून त्या सरकारला पदावरून खाली खेचण्याचा अधिकार जनतेला आहे. परंतु या भाजप/आरएसएसच्या टोळधाडीने निवडणूक आयोगावर आपला संपूर्ण कब्जा केला आहे. निवडणूक जिंकण्यासाठी आता त्यांना जनतेच्या मतांची गरज नाही. मागच्या 2 वर्षात त्यांनी 2024 ची लोकसभा निवडणूक आणि महाराष्ट्र, हरियाणा, बिहार, बंगाल या राज्याच्या निवडणुका त्यांनी जनतेने त्यांना पूर्णपणे नाकारूनही जिंकल्या. आता त्यांना जनता संपूर्ण विरोधात असल्यावर ही निवडणूक आयोगाच्या सहाय्याने निवडणूक कशी जिंकायची याचा फॉर्मुला माहीत झाला आहे. यामुळेच सरकारला शेतकरी आंदोलनाची भीती नाही. कर्मचाऱ्यांच्या संपाची भीती नाही. बेरोजगार युवकांच्या संतापाची भीती नाही. विद्यार्थ्यांच्या आंदोलनाची भीती नाही. ओबीसी, दलित आणि आदिवासींच्या असंतोषाचीही भीती नाही. कारण सत्ताधाऱ्यांना वाटू लागले आहे की जनता कितीही संतप्त झाली, रस्त्यावर कितीही उतरली, तरी निवडणूक निकाल आपल्या बाजूने वळवता येतो. ही परिस्थिती लोकशाहीसाठी अत्यंत धोकादायक आहे. अशा परिस्थितीत, देशातील जनतेने, सर्व विरोधी पक्षांनी, सर्व आंदोलनकर्त्यांनी त्यांच्या आंदोलनाच्या कक्षा या वाढवायला पाहिजेत. आंदोलनकर्त्यांनी आणि विरोधी पक्षांनी आपला लढा केवळ एखाद्या पेपर लीकपुरता, एका मंत्र्याच्या राजीनाम्यापुरता किंवा एका विभागातील भ्रष्टाचारापुरता मर्यादित ठेवू नये. समस्या शाखांची नाही; विषारी मुळे संपूर्ण व्यवस्थेत पसरली आहेत. विशेषतः विरोधी पक्षांनी निवडणूक आयोगाला तसेच सर्वोच्च न्यायालय आणि उच्च न्यायालये यांना भाजप/आरएसएसच्या टोळधाडीपासुन मुक्त करणे गरजेचे आहे. लढ्याचे ध्येय स्पष्ट असले पाहिजे. निवडणूक आयोगावरील भाजप-आरएसएसचा प्रभाव संपवा. न्यायपालिकेला सत्तेच्या नियंत्रणातून मुक्त करा. सर्व घटनात्मक संस्थांची स्वायत्तता पुनर्स्थापित करा. विरोधी पक्षांनी केवळ पत्रकार परिषदेत आरोप करून किंवा संसदेत प्रतिकात्मक निषेध करून थांबू नये. त्यांना रस्त्यावर उतरावे लागेल. देशव्यापी आंदोलन उभे करावे लागेल. घटनात्मक संस्थांच्या स्वातंत्र्यासाठी निर्णायक संघर्ष करावा लागेल. सर्वोच्च न्यायालय आणि उच्च न्यायालये आणि निवडणूक आयोग या दोन संविधानिक संस्थाना जर विरोधी पक्ष भाजप/आरएसएस पासून मुक्त करू शकत नसेल, तर 2029 मध्ये ते पुन्हा सत्तेवर आल्याशिवाय राहणार नाही. विरोधी पक्षांनी या दोन संविधानिक संस्थाना भाजप/आरएसएस मुक्त करण्यासाठी रस्त्यावर लढायला पाहिजे. म्हणून धर्मेंद्र प्रधानांचा राजीनामा मागणे पुरेसे नाही. एक धर्मेंद्र प्रधान गेला तर त्याची जागा घेण्यासाठी मनुवादी, ब्राम्हणवादी मानसिकता असलेले, त्याच्यापेक्षा अधिक अकार्यक्षम, अधिक कट्टर आणि अधिक भ्रष्ट संघी पिलावळ लाईनमध्ये उभी आहे. होऊ शकते की धर्मेंद्र प्रधानने जर राजीनामा दिलाच तर त्याच्या जागी येणारा संघी हा त्याच्यापेक्षा पण निकामी आणि भ्रष्टाचारी निघु शकतो. आजचा खरा लढा व्यक्तीविरुद्ध नाही. तो विचारसरणीविरुद्ध आहे. तो संस्थात्मक कब्ज्याविरुद्ध आहे. तो संविधान वाचवण्याचा लढा आहे. विद्यार्थ्यांच्या रक्ताचा हिशेब मागितलाच पाहिजे. पोलीस दडपशाहीला जबाबदार असलेल्यांवर कारवाई झालीच पाहिजे. परंतु लढा तेथे थांबता कामा नये. न्यायपालिका मुक्त करा. निवडणूक आयोग मुक्त करा. संविधानिक संस्था भाजप-आरएसएसच्या तावडीतून मुक्त करा. अन्यथा निवडणुका होतील, पण लोकशाही उरणार नाही. न्यायालये असतील, पण न्याय उरणार नाही. संविधान असेल, पण सत्ता मनुस्मृतीच्या विचाराने चालवली जाईल.●●

जयंत रामटेके
मो. 97736 90698

वारीचे मूळ आणि वारकऱ्याचा अर्थ

वारी ही केवळ धार्मिक यात्रा नसून सामाजिक परिवर्तनाची चळवळ आहे. वारकरी हा शब्द केवळ पंढरपूरची वारी करणाऱ्या व्यक्तीसाठी वापरला जातो, अशी आज सर्वसाधारण समजूत आहे; मात्र इतिहास आणि संतवाङ्मयाचा अभ्यास केला तर वारकरी परंपरेचे मूळ अधिक व्यापक आणि क्रांतिकारी असल्याचे दिसून येते. माझ्या आकलनानुसार वारकरी परंपरेचा उदय हा अन्याय, अत्याचार आणि कर्मकांडाच्या विरोधातील सामाजिक प्रतिकार म्हणून झाला. त्या काळात देशावर परकीय सत्तेचे वर्चस्व होते. एका बाजूला मोगल सत्तेचे दडपशाहीचे राज्य, तर दुसऱ्या बाजूला कर्मकांडाच्या नावाखाली समाजातील विषमता वाढविणाऱ्या प्रवृत्ती होत्या. या दोन्हींच्या विरोधात समाजाला जागृत करण्याचे कार्य संतांनी केले. खरे तर वारकरी हा स्वतंत्र संप्रदाय नसून भागवत धर्माची लोकाभिमुख परंपरा आहे. पुढे त्याला संप्रदायाचे स्वरूप देण्यात आले. त्यामुळे त्याच्या व्यापक सामाजिक आणि मानवतावादी स्वरूपाकडे दुर्लक्ष झाले. वारकरी संतांचा इतिहास पाहिला तर ज्ञानेश्वर, नामदेव, चोखामेळा, गोरा कुंभार, सावता माळी, जनाबाई, एकनाथ, तुकाराम यांसारख्या संतांनी समाजातील दुर्लक्षित, वंचित आणि श्रमजीवी वर्गाला आत्मसन्मानाची जाणीव करून दिली. त्यांनी जातीभेद, अंधश्रद्धा आणि कर्मकांडाचा कठोर शब्दांत निषेध केला. त्यामुळे त्यांचे कार्य हे केवळ भक्तीचे नव्हते, तर सामाजिक परिवर्तनाचे होते. आषाढी आणि कार्तिकी वारी या केवळ यात्रा नव्हत्या. त्या विचारांच्या देवाणघेवाणीचे, समाज जागृतीचे आणि संघटनाचे मोठे व्यासपीठ होते. विविध भागांतून आलेले वारकरी एकत्र येऊन समाजस्थितीवर चर्चा करत, प्रेरणा घेत आणि

पुन्हा आपल्या गावात परत जाऊन लोकजागृती करीत असत. त्यामुळे वारी ही लोकशिक्षणाची आणि सामाजिक संघटनाची प्रभावी पद्धत ठरली. वारीच्या उगमाबाबत विविध मते आहेत. काही अभ्यासकांनी तिचे मूळ कृषीपूर्व समाजात असल्याचे म्हटले आहे; मात्र या मताशी सर्वजण सहमत नाहीत. शेतकरी मृग नक्षत्रात शेतीची कामे पूर्ण करून वारीला जात असावेत, अशीही शक्यता आहे. संत कबीरांचा हा संदेश काळाचे महत्त्व अधोरेखित करतो,

'समय समय की बात है, समय पारखे ज्ञानी।
समय पे बरसे धूप, समय पे बरसे पाणी॥'

संतांनी कधीही श्रम सोडून अंधश्रद्धेला शरण जाण्याचा उपदेश केला नाही. संत सावता महाराजांनी शेतीतील श्रमालाच ईश्वरभक्ती मानले.

'पंढरीपासून सहा कोसावरी।
सावता राहिला जन्मभरी।
देव मिळविला न करिता वारी।
गावीच त्याने॥'

या विचारांतून कर्मकांडापेक्षा सेवा, श्रम आणि ग्रामविकासाला प्राधान्य दिले आहे. वारकरी परंपरेतील टाळ, पताका, पावल्या यांचाही सामाजिक संदर्भ होता, असे काही अभ्यासकांचे मत आहे. गावोगावी फिरून संतांनी अन्यायाविरुद्ध जनजागृती केली. त्यामुळे वारकरी म्हणजे अन्यायावर 'वार' करणारा, अन्यायाला विरोध करणारा आणि समाजजागृती करणारा कार्यकर्ता, अशी संकल्पना पुढे आली. राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांनीही ग्रामगीतेत म्हटले आहे,

'आपुले वारकरी भाविक। तेचि वारकर्ते पाईक।
करोनि दुष्टांसी लाविला धाक। शिवाजीच जणु सर्वही॥'

या ओवीत वारकरी हा केवळ भक्त नसून समाजरक्षणासाठी सज्ज असलेला जागरूक नागरिक असल्याचे चित्र उभे राहते. आज मात्र वारकरी परंपरेचा मूळ सामाजिक आशय अनेकदा विसरला जात आहे. तुळशीची माळ, भजन-कीर्तन आणि वारी यापुरतेच तिचे स्वरूप मर्यादित केले जात आहे. संतांनी अंधश्रद्धा, जातिभेद आणि कर्मकांडाला विरोध केला होता. त्यांनी श्रम, समता, सत्य आणि मानवसेवा यांनाच ईश्वरभक्ती मानले. त्यामुळे त्यांच्या विचारांचे केवळ धार्मिक रूप न पाहता सामाजिक आणि परिवर्तनवादी स्वरूप समजून घेणे आवश्यक आहे. राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज आपल्या भजनात स्पष्ट संदेश देतात,

'हरिनाम घे फुकाचे, जप मानवा तू वाचे।
तुटतील बंध सारे, भवपाश या जीवाचे॥'

आणि पुढे ते कर्मयोगाचा संदेश देतात,

'नको जाऊ पुण्यधामा, बस रे करीत कामा।
कामात लक्ष रामावरी, ठेव अंतरीचे॥'

हा संदेश स्पष्ट आहे, केवळ तीर्थयात्रा नव्हे, तर प्रामाणिक श्रम, समाजसेवा आणि कर्तव्यपालन हाच खरा धर्म आहे. आज वारकरी परंपरेची खरी ओळख पुन्हा समाजासमोर आणण्याची गरज आहे. अन्याय, अत्याचार, शोषण आणि अंधश्रद्धेविरुद्ध आवाज उठविणे, समाजात समता, बंधुता आणि मानवतेची मूल्ये रुजविणे, तसेच श्रमाला प्रतिष्ठा देणे, हाच वारकरी संतांचा खरा वारसा आहे. वारीची परंपरा टिकवायची असेल, तर तिच्या मागील सामाजिक आणि परिवर्तनवादी विचारांची धार जिवंत ठेवावी लागेल. हाच संतविचारांचा आणि खऱ्या वारकरी परंपरेचा सार आहे.●●

जनक्रांतीच्या पाऊलवाटा

ज्ञानेश्वर दुर्गादास रक्षक
मो. 9823966282

समाजकार्य अभ्यासक्रमाच्या अस्तित्वावरील संकट

भरती प्रक्रिया सुसूत्रीकरण व सुधारणा या नावाखाली महाराष्ट्र शासनाने ५ मे २०२६ रोजी जारी केलेल्या शासन निर्णयामुळे समाजकार्य अभ्यासक्रमाच्या अस्तित्वावरच गंभीर संकट निर्माण झाले आहे. या निर्णयामुळे समाजकार्य पदवी व पदव्युत्तर पदवीधारक (बी.एस.डब्ल्यू./एम.एस.डब्ल्यू.) विद्यार्थ्यांवर अन्याय झाला असून, समाजकार्य शिक्षणाचे भविष्य धोक्यात आले आहे. ९ ते २३ ऑगस्ट २०२६ या कालावधीत साजऱ्या होणाऱ्या समाजकार्य पंधरवड्याच्या निमित्ताने या प्रश्नावर व्यापक जनजागृती व सामूहिक कृतीची गरज आहे. यापूर्वी उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म, महिला व बाल विकास, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य, आदिवासी विकास, इतर मागास बहुजन कल्याण तसेच नियोजन विभागातील अनेक महत्त्वाच्या पदांसाठी समाजकार्य पदवी किंवा पदव्युत्तर पदवी ही अनिवार्य शैक्षणिक अर्हता होती. सहाय्यक कामगार आयुक्त, सरकारी कामगार अधिकारी, बाल विकास प्रकल्प अधिकारी, सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण अधिकारी, समाज कल्याण निरीक्षक, प्रकल्प अधिकारी, आदिवासी विकास निरीक्षक, संशोधन अधिकारी आणि अन्वेषक यांसारख्या पदांवर प्रशिक्षित समाजकार्य पदवीधरांची नियुक्ती केली जात होती. मात्र, नव्या शासन निर्णयात या पदांसाठी 'संविधानिक विद्यापीठाची कोणत्याही शाखेतील पदवी' हीच किमान शैक्षणिक अर्हता निश्चित करण्यात आली आहे. त्यामुळे समाजकार्याचे विशेष शिक्षण घेतलेल्या हजारो पदवीधरांना त्यांच्या व्यावसायिक पात्रतेचा लाभ मिळणार नाही. याचा परिणाम केवळ विद्यार्थ्यांवरच नव्हे, तर समाजकार्य महाविद्यालये आणि संपूर्ण समाजकार्य क्षेत्रावर होणार आहे. त्यामुळे या निर्णयाचा पुनर्विचार करून समाजकार्य पदवीधारकांना न्याय देणे आवश्यक आहे. शासनाने काही मोजक्या पदांसाठी मात्र एम.एस.डब्ल्यू.ची अट कायम ठेवली आहे. उद्योग विभागातील निबंधक व श्रम विज्ञान संस्थेतील सहाय्यक प्राध्यापक, महिला व बाल विकास विभागातील बाल मानसशास्त्रज्ञ तसेच वैद्यकीय शिक्षण विभागातील समाजसेवा अधिक्षक या पदांसाठी समाजकार्य पदव्युत्तर पदवीची अट कायम असली, तरी बहुसंख्य महत्त्वाच्या पदांवरील विशेष अर्हता हटविण्यात आली आहे. त्यामुळे समाजकार्य पदवीधरांना रोजगाराच्या मोठ्या संधींपासून वंचित राहावे लागणार आहे. 'विकसित महाराष्ट्र-२०४७' या दृष्टीपत्रात 'किमान शासन आणि कमाल प्रशासन' हे उद्दिष्ट ठेवून भरती प्रक्रियेत सुधारणा करण्यात आल्या आहेत. गट-अ ते गट-क संवर्गातील पदे महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या कार्यकक्षेत आणण्याचे स्वागत असले, तरी भरती प्रक्रिया सुलभ करण्याच्या नावाखाली व्यावसायिक समाजकार्य अभ्यासक्रमाची उपेक्षा करणे योग्य ठरत नाही. अशा निर्णयामुळे प्रशिक्षित समाजकार्य पदवीधरांच्या रोजगाराच्या संधी कमी होऊन सामाजिक न्यायाच्या संकल्पनेलाच धक्का बसतो. भारतीय संविधानातील अनुच्छेद ३८ व ४६ मधील उद्दिष्टांची पूर्तता करण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने समाजकार्य महाविद्यालये सुरू करण्याची योजना राबविली होती. आज राज्यात सुमारे ५० अनुदानित व २० ते २५ विनाअनुदानित समाजकार्य महाविद्यालये कार्यरत आहेत. या संस्थांमध्ये विद्यार्थ्यांना सामाजिक व्यक्ती सहाय्य कार्य, समूह कार्य, सामुदायिक संघटन, समाजकार्य संशोधन, सामाजिक क्रिया, समाजकल्याण प्रशासन, समुपदेशन, सामाजिक कायदे, संविधान, सामाजिक धोरण, नियोजन, विकास आणि समाजकार्य कौशल्यांचे शास्त्रशुद्ध प्रशिक्षण दिले जाते. तसेच कुटुंब व बालकल्याण, वैद्यकीय समाजकार्य, ग्रामीण-शहरी विकास, आदिवासी विकास, कामगार कल्याण, स्वयंसेवी संस्था व्यवस्थापन, पर्यावरणीय समाजकार्य आणि आपत्ती व्यवस्थापन यांसारख्या क्षेत्रांतील प्रत्यक्ष अनुभवही दिला जातो. या प्रशिक्षणामुळे समाजकार्य पदवीधरांकडे केवळ शैक्षणिक ज्ञान नसून नियोजन, संघटन, समन्वय, कर्मचारी व्यवस्थापन, अहवाल लेखन, अंदाजपत्रक तयार करणे आणि समाजकल्याण प्रशासनासाठी आवश्यक व्यावसायिक कौशल्ये विकसित झालेली असतात. अनुसूचित जाती-जमाती, नवबौद्ध, इतर मागासवर्गीय, महिला, बालके, दिव्यांग, वृद्ध, कामगार आणि इतर वंचित घटकांच्या कल्याणासाठी कार्य करणाऱ्या विभागांमध्ये अशाच प्रशिक्षित मनुष्यबळाची आवश्यकता असते. त्यामुळे या पदांवर कोणत्याही शाखेतील पदवीधरांची नियुक्ती करणे समाजहितालाही बाधक ठरू शकते. या निर्णयामुळे हजारो समाजकार्य पदवीधरांच्या रोजगाराच्या संधी धोक्यात आल्या आहेत. महाविद्यालयांचे प्राचार्य व संबंधित संस्थांनी शासनाकडे वारंवार निवेदने सादर करूनही त्याची दखल घेतली गेलेली नाही. परिणामी समाजकार्य क्षेत्रात अस्वस्थता आणि असुरक्षिततेचे वातावरण निर्माण झाले आहे. ही परिस्थिती कायम राहिल्यास समाजकार्य अभ्यासक्रमाचे महत्त्व कमी होईल, विद्यार्थ्यांचा प्रवेश घटेल आणि अनेक समाजकार्य महाविद्यालये बंद पडण्याची शक्यता निर्माण होईल. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणानंतर उच्च शिक्षण क्षेत्र अनेक आव्हानांना सामोरे जात असताना समाजकार्य शिक्षणावरील हे संकट अधिक गंभीर आहे. नागपूर विभागातील अनेक महाविद्यालयांमध्ये बी.एस.डब्ल्यू. अभ्यासक्रमासाठी अपेक्षित प्रवेश न झाल्याची वस्तुस्थिती ही धोक्याची घंटा आहे. या पार्श्वभूमीवर समाजकार्य पदवीधर, शिक्षक, शिक्षकेत्तर कर्मचारी, महाविद्यालयांचे व्यवस्थापन आणि संबंधित संघटनांनी समाजकार्य अभ्यासक्रमाचे अस्तित्व, व्यावसायिक ओळख आणि विद्यार्थ्यांच्या न्याय्य हक्कांच्या संरक्षणासाठी एकत्र येऊन सामूहिक लढा उभारण्याची गरज आहे. समाजकार्य पंधरवड्याच्या निमित्ताने या प्रश्नाबाबत व्यापक जनजागृती होऊन शासनाने सेवा प्रवेश नियमांचा पुनर्विचार करून समाजकार्य पदवीधारकांना न्याय द्यावा, हीच अपेक्षा.●●

प्रा. डॉ. महेंद्रकुमार मेश्राम
मो.9975665862

संसद ते प्रधानमंत्री निवास

राहुल गांधी प्रधानमंत्र्यांच्या निवासस्थानी आंदोलनासाठी का गेले?

लोकशाहीमध्ये आंदोलन हे केवळ विरोधाचे साधन नसून जनतेचा आवाज सत्तेपर्यंत पोहोचविण्याचे प्रभावी माध्यम आहे. भारताच्या संसदीय परंपरेत संसदेत चर्चा, रस्त्यावर आंदोलने, जनजागृती मोहीमा आणि लोकशाही मार्गाने संघर्ष यांना महत्त्वाचे स्थान आहे. अलीकडे लोकसभेतील विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी यांनी काँग्रेस आणि इंडिया आघाडीच्या खासदारांसह प्रधानमंत्र्यांच्या निवास स्थानाकडे कूच करत आंदोलन केले. या आंदोलनानंतर एक प्रश्न वारंवार विचारला जाऊ लागला, राहुल गांधी प्रधानमंत्र्यांच्या निवासस्थानी आंदोलनासाठी का गेले? या प्रश्नाचे उत्तर केवळ त्या दिवसाच्या घटनेत नसून, त्यामागील राजकीय आणि लोकशाहीच्या संदर्भात शोधावे लागेल. भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस हा देशातील सर्वात जुना राजकीय पक्ष आहे. स्वातंत्र्यलढ्यापासून संसदीय लोकशाहीपर्यंत विविध टप्प्यांवर या पक्षाने आंदोलन, जनसंपर्क आणि संसदीय संघर्ष यांचा वापर केला आहे. त्यामुळे काँग्रेसकडून करण्यात येणारे कोणतेही मोठे आंदोलन हे केवळ भावनिक प्रतिक्रिया नसून, अनुभवी नेते, कायदेतज्ज्ञ आणि राजकीय रणनीतीकार यांच्या चर्चेनंतर आखलेले राजकीय पाऊल असल्याचे मानले जाते. राहुल गांधी गेल्या काही वर्षांत सातत्याने संविधान, सामाजिक न्याय, आर्थिक विषमता, बेरोजगारी, निवडणूक प्रक्रिया, शिक्षण, आरक्षण आणि लोकशाही संस्थांच्या स्वायत्ततेसंबंधी प्रश्न उपस्थित करत आहेत. त्यांच्या समर्थकांच्या मते, ते भारतीय राज्यघटनेतील समता, स्वातंत्र्य, बंधुता आणि न्याय या मूल्यांचे संरक्षण करण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. दुसरीकडे, त्यांचे राजकीय विरोधक त्यांच्या भूमिकेवर टीका करतात आणि त्यांच्या आंदोलनांना राजकीय स्वरूपाचे मानतात.

ही मतभिन्नता लोकशाहीचा नैसर्गिक भाग आहे. राहुल गांधी यांनी अनेक भाषणांमध्ये भारतीय जनता पक्ष आणि राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या विचारसरणीवर टीका केली आहे. त्यांच्या मतानुसार, ही विचारधारा संविधानातील सामाजिक न्यायाच्या संकल्पनेशी सुसंगत नाही. त्यांनी अनेकदा असा दावा केला आहे की, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी मांडलेल्या घटनात्मक मूल्यांचे संरक्षण करणे हे आजच्या काळातील सर्वात मोठे राष्ट्रीय कर्तव्य आहे. त्यांच्या या मताशी सर्वजण सहमत असतीलच असे नाही; मात्र लोकशाहीत वैचारिक मतभेद मांडण्याचा आणि शांततापूर्ण आंदोलन करण्याचा अधिकार प्रत्येक नागरिकाला आणि विरोधी पक्षाला आहे. प्रधानमंत्र्यांच्या निवासस्थानाकडे आंदोलन करण्याचा निर्णय हा प्रतिकात्मक राजकीय संदेश म्हणून पाहिला जातो. संसदेत विरोधकांनी मांडलेले प्रश्न पुरेसे लक्ष दिले जात नाही, अशी भावना निर्माण झाल्यास विरोधी पक्ष अनेकदा प्रतिकात्मक आंदोलनाचा मार्ग स्वीकारतात. अशा आंदोलनांचे उद्देश शासनाचे लक्ष वेधणे, जनतेपर्यंत आपली भूमिका पोहोचविणे आणि सार्वजनिक चर्चेला चालना देणे हा असतो. भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १९ अंतर्गत नागरिकांना अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य, शांततापूर्ण सभा घेण्याचा आणि संघटना स्थापन करण्याचा अधिकार आहे. या अधिकारांच्या चौकटीत राहून आंदोलन करणे हे लोकशाहीचे मान्य साधन आहे. अर्थात, आंदोलन करताना कायदा व सुव्यवस्था राखणे, सार्वजनिक हिताचे भान ठेवणे आणि शांततेचा मार्ग स्वीकारणे हे तितकेच आवश्यक आहे. शिक्षण आणि सामाजिक न्यायाच्या प्रश्नांवरही राहुल गांधी सातत्याने भूमिका घेत आले आहेत. त्यांच्या समर्थकांचे म्हणणे आहे की, सार्वजनिक शिक्षणव्यवस्था सर्वांसाठी समान संधी उपलब्ध करून देणारी असली पाहिजे. आरक्षण, शैक्षणिक प्रवेश आणि वंचित घटकांच्या संधींवर परिणाम करणाऱ्या धोरणांबाबत त्यांनी वेळोवेळी चिंता व्यक्त केली आहे. त्यांच्या मते, शिक्षणातील विषमता वाढली तर सामाजिक विषमताही अधिक तीव्र होईल. लोकशाहीत सत्ताधारी आणि विरोधक या दोघांच्याही भूमिका महत्त्वाच्या असतात. सत्ताधारी पक्ष शासन चालवतो, तर विरोधी पक्ष शासनाला प्रश्न विचारतो, पर्यायी धोरणे मांडतो आणि जनतेच्या प्रश्नांना संसदेत व समाजात मांडण्याचे काम करतो. त्यामुळे विरोधी पक्षाची आंदोलने ही लोकशाही प्रक्रियेचाच भाग मानली जातात. अर्थात, कोणतेही आंदोलन टीकेपासून मुक्त नसते. काहींच्या मते अशा प्रकारचे आंदोलन आवश्यक असते, कारण त्यामुळे सरकारचे लक्ष महत्त्वाच्या प्रश्नांकडे वेधले जाते. तर काहींच्या मते अशा कृतींमुळे राजकीय संघर्ष अधिक तीव्र होतो. या दोन्ही भूमिका लोकशाहीत मान्य आहेत. त्यामुळे नागरिकांनी कोणत्याही आंदोलनाचे मूल्यमापन पक्षीय निष्ठेपेक्षा वस्तुस्थिती, संविधानिक अधिकार आणि मांडलेल्या मुद्द्यांच्या आधारे करणे अधिक योग्य ठरेल. भारताची लोकशाही जगातील सर्वात मोठी लोकशाही मानली जाते. तिचे बळ केवळ सत्ताधाऱ्यांमध्ये नसून विरोधी पक्ष, स्वतंत्र न्यायपालिका, मुक्त प्रसारमाध्यमे आणि जागरूक नागरिक यांच्यातही आहे. मतभेद असणे ही लोकशाहीची कमजोरी नाही; उलट ती तिची ताकद आहे. प्रश्न विचारण्याचा अधिकार, सरकारला उत्तरदायी धरण्याची परंपरा आणि शांततापूर्ण आंदोलनाची संस्कृती यांमुळेच लोकशाही अधिक सक्षम बनते. राहुल गांधी प्रधानमंत्र्यांच्या निवासस्थानी आंदोलनासाठी का गेले, याचे उत्तर प्रत्येक नागरिक वेगवेगळ्या दृष्टिकोनातून देऊ शकतो. काहींसाठी ते लोकशाहीतील वैध राजकीय आंदोलन आहे, तर काहींसाठी ते राजकीय संदेश देण्याची रणनीती आहे. मात्र एक गोष्ट निर्विवाद आहे. लोकशाहीत कोणत्याही आंदोलनाचा अंतिम न्याय जनताच करते. त्यामुळे प्रत्येक नागरिकाने भावनांपेक्षा तथ्ये, संविधानिक मूल्ये आणि लोकशाहीच्या तत्त्वांच्या आधारे अशा घटनांकडे पाहणे आवश्यक आहे. कारण लोकशाहीची खरी ताकद संघर्षात नसून संवादात, मतभेदात नसून संविधानिक मार्गाने त्यांचे निराकरण करण्यात आहे.●●

ॲड. डॉ. सिद्धार्थ कांबळे

मो. 9422539451

परिस्थिती

अनंतायन

ॲड. अनंत खेळकर

मो. 9370061677

अजनबी सी है...ये जिंदगी और वक्त की तेज़ रफ्तार.. रात इकाई, नींद दहाई, ख्वाब सैकड़ा,दर्द हजार... फिर भी जिंदगी मजेदार..!!” या काही ओळी आयुष्याचा संपूर्ण पट डोळ्यांसमोर उभा करतात. जीवनाचा वेग इतका प्रचंड वाढला आहे की दिवस संपतो, आठवडे सरतात, वर्षे उलटतात; पण मनाला निवांतपणाचे दोन क्षणही मिळत नाहीत. रात्र जणू क्षणभराची वाटते, झोप अपुरी पडते, स्वप्नांची संख्या मात्र वाढतच जाते. प्रत्येक स्वप्न पूर्ण करण्याच्या धडपडीत संघर्ष वाढतो, आणि त्या संघर्षातून वेदनांचे हजारो रंग अनुभवायला मिळतात. पण आयुष्याचे खरे वैशिष्ट्य हेच आहे की ते केवळ सुखाचे नसतें किंवा केवळ दुःखाचेही नसते. आनंदाच्या क्षणांइतकीच संकटांची सावलीही त्याला लाभलेली असते. काट्यांशिवाय गुलाब नसतो, तसेच अडचणींशिवाय आयुष्याला अर्थही नसतो. प्रत्येक वेदना माणसाला अधिक परिपक्व करते, प्रत्येक अपयश नव्याने उभे राहण्याची हिंमत देते आणि प्रत्येक अश्रू आनंदाच्या क्षणांची किंमत शिकवून जातो. वेळ कोणासाठीही थांबत नाही. तो सतत पुढे जात असतो. म्हणून भूतकाळातील दुःखांमध्ये अडकून राहण्यापेक्षा वर्तमानातील प्रत्येक क्षण जगण्याची कला आत्मसात करणे अधिक महत्त्वाचे आहे. स्वप्न पाहणे आवश्यक आहे, पण त्या स्वप्नांपेक्षा मौल्यवान आहेत ती नाती, माणुसकी, समाधान आणि मनःशांती. कारण शेवटी आठवणीत राहत नाही संपत्ती किंवा पद; आठवणीत राहतात एकत्र हसलेले क्षण, दिलेला आधार आणि मनापासून जपलेली माणसे. जीवनाच्या प्रवासात कधी यशाची पहाट उगवते, तर कधी अपयशाची रात्र दाटून येते. मात्र जो माणूस प्रत्येक अनुभवाला हसतमुखाने स्वीकारतो, तोच खऱ्या अर्थाने जगण्याचा आनंद घेतो. कारण जीवनाची मजा केवळ मंजिल गाठण्यात नसते; ती प्रत्येक वळणावर, प्रत्येक संघर्षात आणि प्रत्येक नव्या पहाटेच्या आशेत दडलेली असते. म्हणूनच, रात्र कमी असो, झोप अपुरी असो, स्वप्ने मोठी असो किंवा वेदना हजार असोत; मनात आशेचा दिवा तेवत असेल, तर आयुष्य खरोखरच “मजेदार” वाटते. जगण्याचा आनंद परिस्थितीत नसतो, तर त्या परिस्थितीकडे पाहण्याच्या आपल्या दृष्टीकोनात असतो..●●

बुद्ध, विठ्ठल व संत तुकाराम

भारतीय धार्मिक इतिहासाचा अभ्यास करताना श्रद्धा, परंपरा आणि संशोधन यांचा समतोल राखणे आवश्यक आहे. अनेक ऐतिहासिक व धार्मिक प्रश्नांवर विविध अभ्यासकांनी वेगवेगळे निष्कर्ष मांडले आहेत. बुद्ध, विठ्ठल आणि संत तुकाराम यांच्यातील संबंध हा असाच चर्चेचा आणि संशोधनाचा विषय आहे. काही संशोधकांच्या मते महाराष्ट्रातील वारकरी परंपरा, विठ्ठलभक्ती आणि बौद्ध विचार यांच्यात ऐतिहासिक व वैचारिक संबंध दिसून येतात. भारतातील प्राचीन संस्कृती म्हणून सिंधू संस्कृतीचा उल्लेख केला जातो. तिच्या ऱ्हासानंतर सामाजिक व धार्मिक रचनेत मोठे बदल घडले. पुढे वर्णव्यवस्था आणि कर्मकांडाला महत्त्व प्राप्त झाले. अशा परिस्थितीत भगवान बुद्धांनी समता, करुणा, प्रज्ञा आणि विवेकाचा संदेश दिला. त्यांनी यज्ञ, कर्मकांड आणि जन्माधिष्ठित श्रेष्ठत्व नाकारून नैतिक आचरण, सम्यक विचार आणि मानवकल्याणाचा मार्ग समाजासमोर ठेवला. त्यामुळे बुद्धांचे तत्त्वज्ञान केवळ धार्मिक न राहता सामाजिक परिवर्तनाची चळवळ ठरले. काही संशोधकांच्या मते पुढील काळात बौद्ध धर्माचा प्रभाव कमी करण्यासाठी बुद्धांना विष्णूचा नववा अवतार मानण्याची संकल्पना पुढे आली. याच संदर्भात विठ्ठल आणि बुद्ध यांच्या नात्यावरही संशोधन झाले आहे. प्रसिद्ध संशोधक डॉ. रा. चिं. ढेरे यांनी ‘श्रीविठ्ठल : एक महासमन्वय’ या ग्रंथात महाराष्ट्रातील जुन्या पंचांगांमध्ये दशावतारांच्या चित्रांमध्ये नवव्या अवताराच्या ठिकाणी विठ्ठलाचे चित्र छापले जात असे आणि त्या चित्राखाली ‘बुद्ध’ किंवा ‘बौद्ध’ असे नाव लिहिलेले आढळते, असा उल्लेख केला आहे. तासगाव आणि कोल्हापूर येथील काही शिल्पांचाही त्यांनी संदर्भ दिला आहे. या निरीक्षणांमुळे विठ्ठल आणि बुद्ध यांच्यातील ऐतिहासिक संबंधाविषयी संशोधनाला नवे परिमाण मिळाले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनीही पंढरपूरच्या विठ्ठलाबाबत वेगळी ऐतिहासिक भूमिका मांडली होती. त्यांच्या मते पंढरपूरचे मंदिर पूर्वी बौद्ध विहार असावे, अशी शक्यता अभ्यासण्यासारखी आहे. हा दृष्टिकोन सर्वमान्य नसला, तरी संशोधनाच्या दृष्टीने महत्त्वाचा मानला जातो. महाराष्ट्रातील संतपरंपरेत बुद्धांविषयी आदरभाव दिसून येतो. संत नामदेव म्हणतात, ‘बौद्ध अवतारी आम्ही झालो संत । वर्णावया मात म्हणे नामा ॥’ संत एकनाथांनी, ‘दार उघड बुद्धाई, बुद्धाई दार उघड ॥’ असे म्हणत बुद्धांना मातृस्वरूपात संबोधले आहे. संत जनाबाई म्हणतात, ‘आठव्या अवतारी कंस वधियला । आता बुद्ध झाला सखा माझा ॥’ तर संत बहिणाबाई आपल्या गुरू संत तुकारामांविषयी म्हणतात, ‘कलियुगी हरी, बौद्धरूप धरी । तुकोबाशरीरी प्रवेशला ॥’ या संतवचनांतून बुद्धांविषयीचा आदर आणि त्यांच्या विचारांचा प्रभाव स्पष्टपणे जाणवतो. संत तुकारामांच्या अभंगांमध्येही बुद्धविचारांशी साधर्म्य आढळते, असे अनेक अभ्यासक मानतात. संत तुकाराम म्हणतात, ‘बौद्ध अवतार माझिया अदृष्टा । मौन्य मुखें निष्ठा धरियेली ॥’ तसेच, ‘कलीमाजी देव बौद्धरूप जाला ॥’ या अभंगांमध्ये त्यांनी बुद्धांविषयीची आपली श्रद्धा व्यक्त केली आहे. तुकारामांच्या विचारांमध्ये कर्मकांडापेक्षा सदाचार, विवेक, समता आणि अंतःकरणाची शुद्धता यांना महत्त्व आहे. हे विचार बुद्धांच्या शिकवणीशी साम्य दर्शवितात. बौद्ध धम्मातील त्रिशरण हे अत्यंत महत्त्वाचे तत्त्व मानले जाते. बुद्ध, धम्म आणि संघ या त्रिरत्नांना शरण जाण्याचा संदेश बौद्ध परंपरेचा आधार आहे. संत तुकारामांच्या अभंगातही त्याचे प्रतिबिंब दिसते, ‘शरण शरण वाणी । शरण त्रिवाचा विनवणी ॥’ याचप्रमाणे आत्मशुद्धीचा संदेश देताना ते म्हणतात, ‘तोडावया अवघ्या चेष्टांचा संबंध ।शुद्धापाशी शुद्ध बुद्ध व्हावे ॥’ आणखी एका अभंगात ते स्पष्ट म्हणतात, ‘होते त्या निर्मळ शुद्ध बुद्ध ॥’ या ओळींतून बुद्धांना शुद्धता, निर्मळता आणि सत्याचे प्रतिक मानले असल्याचे दिसून येते. संत तुकारामांचा संदेश केवळ भक्तीचा नव्हता; तो सामाजिक प्रबोधनाचाही होता. त्यांनी जातिभेद, ढोंगीपणा, कर्मकांड आणि अन्याय यांच्यावर कठोर टीका केली. बुद्धांनी जसा विवेक, करुणा आणि समतेचा मार्ग दिला, त्याच मूल्यांचा पुरस्कार तुकारामांनी आपल्या अभंगांतून केला. त्यामुळे अनेक संशोधक त्यांच्या विचारांमध्ये बौद्ध तत्त्वज्ञानाचा प्रभाव असल्याचे मानतात. बुद्ध, विठ्ठल आणि संत तुकाराम यांच्यातील संबंध हा इतिहास, धर्म आणि सांस्कृतिक अभ्यासाचा विषय आहे. या विषयावर विविध मते आणि भिन्न निष्कर्ष आहेत. मात्र एवढे निश्चित की समता, मानवता, करुणा, श्रमाची प्रतिष्ठा आणि विवेक ही मूल्ये बुद्ध आणि संतपरंपरा या दोघांच्याही केंद्रस्थानी आहेत. या मूल्यांचा स्वीकार करून समाजात बंधुभाव, न्याय आणि मानवतेचा विचार रुजविणे, हीच या महान परंपरांची खरी शिकवण आहे. संशोधन, विवेक आणि चिकित्सक दृष्टी यांच्या आधारे या विषयाचा अभ्यास झाला, तर भारतीय संतपरंपरेचा इतिहास अधिक व्यापक आणि समृद्ध स्वरूपात समोर येऊ शकेल.●●

दीपक गायकवाड

मो. 97650 46493

बौद्ध धर्मीयांनी पंढरीच्या वारीत सहभागी व्हावे?

झाला महार पंढरीनाथ, काय देवाची सांगू मातनेसला मळिण चिंधोटी, घेतली हातामधी काठीघोंगडी टाकिली पाठी, करी जोहार दरबारात! मुंडाशात बांधिली चिठी, फेकतो दुरुन जगजेठी, दामाजीनं विकली जी कोठी, त्याचं घ्यावं दाम पदरा।’ खळखळा ओतिल्या मोहरा, 'घ्या जी मोजून, पावती करा'ढीग बघून चमकल्या नजरा, शहा घाली बोट तोंडात!’ झाला महार पंढरीनाथ' या प्रसिद्ध अभंगात विठ्ठलाने स्वतः महार महारूपी रूप घेऊन दामाजी पंतांच्या दुष्काळातील कोठीचे धान्य मोजून दिले, अशी आख्यायिका आहे. संत चोखा महारांचा मेळा मोठ्या श्रद्धेने पंढरपूरची वारी करीत होता. त्याचा मुलगा कर्ममेळा वारकरी संप्रदायातील प्रसिद्ध संत आणि कवी होता, विठ्ठल भक्तीवर कर्ममेळाचे अनेक अभंग आहेत. संत चोखाची पत्नी सोयराबाई, मेहुणे बंका या देखील थोर संत होत्या. चोखामेळाच्या अभंगाची तािल्लंता आणि आध्यात्मिक भक्तीचा सनातनी द्वेष करीत होते. त्या द्वेषापोटीच चोखामेळास मंगळवेढ्यात भिंतीत चिरडून मारण्यात आले. संत नामदेव भेटीत आले. ते मयत चोखाला कसे ओळखणार? तर ज्या हाडातून विठ्ठल विठ्ठल असा आवाज येईल तो संत चोखा यांची संत नामदेवाना प्रचिती आल्याचे बोलले जाते. ही अख्यायिका असली तरी यावरून संत चोखाची अफाट भक्ती दिसून येते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर १९२७ सालीच पंढरपूरच्या विठ्ठल मंदिरात अस्पृश्यांना प्रवेश मिळण्याचे आंदोलन करणार होते. पण १ जानेवारी १९२७ रोजी त्यांनी भीमा कोरेगाव विजय स्तंभाला पहिली मानवंदना देऊन मुळावर घाव घालण्यासाठी आपल्या आंदोलनाची दिशाच बदलली. त्यानंतर १ मे १९४७ रोजी १० दिवसाचे साने गुरुजींनी पंढरपूरच्या विठ्ठल मंदिरात अस्पृश्यांना प्रवेश मिळण्यासाठी आमरण उपोषण केले. पंढरपूर विठ्ठल मंदिर ११ नोव्हेंबर १९४७ रोजी सर्वांसाठी खुले झाले असले तरी संत ज्ञानेश्वर, संत तुकाराम यांच्या पालख्याजवळ महार दिंडीना जवळ येऊ दिले जात नव्हते. विठ्ठलाची पूजा करणे आणि दिंड्यांमध्ये एकत्र जेवणे करणे. यावर सामाजिक निर्बंध होते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी १४ ऑक्टोबर १९५६ रोजी नागपूरला लाखो अनुयायांना बौद्ध धम्मदीक्षा सोबत २२ धम्म प्रतिज्ञा दिल्या. त्यातील तिसरी प्रतिज्ञा मी हिंदू धर्मातील कोणत्याही देवी देवतास मानणार नाही किंवा त्यांची उपासना करणार नाही. त्याचा परिणाम बहुसंख्य बौद्धांनी पंढरीची वारी कायमची सोडून दिली. परंतु काही महार आळंदीहून निघणारी संत ज्ञानेश्वर आणि देहू हून निघणारी संत तुकाराम यांच्या पालखीत सहभागी होऊन पंढरपूरची वारी करीत होतें. धर्मांतराचा परिणाम शतकानुशतके चालत आलेल्या जातिभेदाला आणि अस्पृश्यतेला आव्हान देत महार दिंडीनी आंदोलन सुरू येथे हनुमंत गायकवाड यांच्या नेतृत्वाखाली महार दिंड्या दलित वारकऱ्यांनी २७ जून १९७८ रोजी केले. आळंदी येथे पालखी सोहळ्यासमोर ठिय्या आंदोलन सुरू केले. दलीत दिंड्यांनी वारकरी परंपरेला भेदून सामाजिक समतेचा आणि मानवी हक्कांचा संदेश दिला. या जन आंदोलनास डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची प्रेरणा होती. कारण संविधानच्या मानवता, समता आणि बंधुभाव हे समान धागे विठ्ठल (पांडुरंग), गौतम बुद्ध यांच्यात असल्याचे सिद्ध करताना डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी २५ डिसेंबर १९५४ रोजी पुण्याच्या देहूरोड येथील बुद्ध विहारात बुद्ध मूर्ती प्रतिष्ठापनाच्यावेळी 'पांडुरंग म्हणजेच बुद्ध' या विषयावर ऐतिहासिक व भाषाशास्त्रीय पुरावे मांडून महत्त्वपूर्ण असे भाषण दिल्याचा संदर्भ 'डॉ. आंबेडकर : लेखन आणि भाषणे, खंड १८ मध्ये 'पुंडरीक' (कमळ) या शब्दापासून पाली भाषेत कमळाला 'पांडुरंग' म्हणतात. पांडुरंग म्हणजे साक्षात बुद्ध असून पंढरपूरचे विठ्ठल मंदिर हे मूळचे एक बौद्ध विहार होते, त्यांनी विठ्ठलाचे मूळ रूप बुद्धाशी जोडताना विठ्ठल हाच बुद्ध असल्याचा शोधप्रबंध संशोधन विभागाला सादर करण्या अगोदरच त्यांचे महानिर्वाण झाले. महार दिंडीच्या १९७८ सालच्या ठिय्या आंदोलनाची पुण्याचे न्यायमूर्ती मोडक यांनी दखल घेऊन १९८१ साली दलित दिंड्यांच्या बाजूने ऐतिहासिक निकाल दिला. या निकालानंतर दलित दिंड्यांना मानाचे स्थान मिळण्याचा मार्ग मोकळा झाला. आळंदी संस्थानाच्या तत्कालीन नियमांनुसार, ज्ञानेश्वर माऊलींच्या रथापुढे चालणाऱ्या २६ दिंड्यांपैकी दलितांच्या (चोखामेळा, अजामेळा आणि रोहिदास) दिंड्यांना घोड्यांमागे आणि सवर्णांच्या दिंड्यांनंतर अत्यंत शेवटचा क्रमांक दिला जात होता. ८ व्या शतकापासून महाराष्ट्राला विठुरायाच्या भक्तीची आणि वारीची प्राचीन परंपरा आहे. महार दिंडीच्या आंदोलनामुळे वारीतील विषमतेचा प्रश्न ऐरणीवर येऊन वारीमध्ये बहुजनांचा सहभाग वाढला. कालांतराने

वारकरी संप्रदायातील उच्च-नीचतेच्या भिंती हळूहळू कमकुवत होण्यास सुरुवात झाली. एकता समता बंधुता याचे प्रतिक असलेली पंढरीची वारी पुण्यात दोन दिवस मुक्कामी असताना मनोहर भिडेच्या शिवप्रतिष्ठान हिंदुस्थान' संघटनेचे धारकरी जून २०१७ मध्ये पालखीच्या मार्गात तलवारी आणि मशालीं घेऊन वारीत घुसविले. वारीमध्ये तलवारी किंवा शस्त्रे आणून शांतताप्रिय वारकरी परंपरेचे 'सैनिकीकरण' करून संतांच्या समतावादी विचारांना दुय्यम स्थान दिले जात आहे. याला काही सनातनी वारकरी दिंडीचा अपवाद सोडला तर उभ्या महाराष्ट्राने निषेध केला. मुघलांच्या काळात संत तुकाराम महाराजांच्या पालखीना मुस्लिम सैन्याकडून त्रास झाल्याची तक्रार येताच छत्रपती संभाजी महाराजानी वारीला संरक्षण म्हणून धारकरी पाठविल्याचे दाखले दिले गेले. परंतु संभाजी महाराज यांनी धारकऱ्यांना वारकऱ्यात तलवारी घेऊन सहभागी होण्यास सांगितले नव्हते. की धारकऱ्यांना पाठविल्याचे वारकऱ्यांना कल्पना देखील नव्हती. आता मोगलशाही नसून हिंदूंची सत्ता असताना धारकरी हवेतच कश्याला? परंतु भिडे ही पुरोगामी महाराष्ट्राला लागलेली कीड आहे. म्हणून १० जुलै २०१७ महात्मा फुले वाड्यातून 'संविधान समता दिंडी' सुरू करण्यात आली. महाराष्ट्रात सामाजिक समता, बंधुभाव आणि संविधानाच्या मूल्यांचा प्रसार करण्यासाठी संविधान दिंडी सुरू करण्यात आली. वारकरी संप्रदायाच्या दिंडीच्या धर्तीवर संविधानाचा जागर करणे, जात, धर्म या पलीकडे जाऊन मानवी मूल्यांचा आणि समतेचा प्रसार करणे. ही राज्यातच नाही तर देशाला गरज आहे. महाराष्ट्राच पुरोगामित्व टिकविण्यासाठी आणि विठ्ठल हा बुद्धच असल्याचे पटवून देण्यासाठी बौद्ध धर्मियांनी पंढरीच्या वारीत सहभागी झाले पाहिजे.●●

आनंद म्हस्के

मो. 8652325032

बहुजन तरुणांची रोजगारक्षमता आणि बेरोजगारी

विद्ये विना मती गेली, मती विना नीती गेली, नीती विना गती गेली, गती विना वित्त गेले, वित्त विना शूद्र खचले; इतके अनर्थ एका अविद्येने केले.’ महात्मा जोतिराव फुले यांचे हे विचार आजही तितकेच समर्पक आहेत. शिक्षणामुळे विवेक, विवेकामुळे नीती, नीतीमुळे प्रगती आणि प्रगतीमुळे आर्थिक सक्षमता निर्माण होते, असा त्यांचा संदेश होता. तथापि, आज बहुजन समाजात शिक्षणाचा प्रसार झाला असला तरी त्याचे रूपांतर अपेक्षित प्रमाणात आर्थिक सामर्थ्यात झालेले दिसत नाही. तथागत बुद्ध, महात्मा फुले आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी ज्ञान, समता, स्वाभिमान आणि आर्थिक स्वावलंबनाचा मार्ग समाजासमोर ठेवला. डॉ. आंबेडकरांनी स्पष्टपणे सांगितले होते की, ‘शिका, संघटित व्हा आणि संघर्ष करा’ तसेच ‘या देशाची शासनकर्ती जमात बना.’ या विचाराचा अर्थ केवळ राजकीय सत्ता नव्हे, तर अर्थव्यवस्थेतील निर्णायक स्थान मिळविणे हाही आहे. आज बहुजन समाजाला याच दिशेने विचार करण्याची गरज आहे. अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती आणि इतर मागासवर्गीयांची देशातील लोकसंख्या मोठी असली तरी राष्ट्रीय उत्पादन, उद्योग, व्यापार आणि भांडवल निर्मितीमध्ये त्यांचा वाटा अत्यल्प आहे. यामागे शतकानुशतके चालत आलेली सामाजिक विषमता, शिक्षणापासून वंचितता आणि आर्थिक संधींचा अभाव ही कारणे आहेत. भारतीय राज्यघटनेमुळे शिक्षण, नोकरी आणि प्रतिनिधित्वाच्या संधी उपलब्ध झाल्या; परंतु आता पुढील टप्पा म्हणजे आर्थिक स्वावलंबनाचा आहे. आज बहुजन समाजातील लाखो युवक उच्च शिक्षण घेत आहेत; परंतु रोजगाराच्या मर्यादित संधींमुळे बेरोजगारी वाढत आहे. केवळ सरकारी नोकरीच्या प्रतीक्षेत राहण्याऐवजी उद्योजकता, कौशल्य विकास आणि स्वयंरोजगाराकडे वळण्याची आवश्यकता आहे. बदलत्या तंत्रज्ञानाच्या युगात कृत्रिम बुद्धिमत्ता (AI), डिजिटल माध्यमे, ई-कॉमर्स, सोशल मीडिया आणि ऑनलाइन व्यवसाय यांचा उपयोग करून रोजगाराच्या नवीन संधी निर्माण करता येऊ शकतात. अर्थशास्त्राच्या दृष्टीने कोणत्याही उद्योगासाठी दोन गोष्टी महत्त्वाच्या असतात, कच्चा माल आणि बाजारपेठ. या दोन्ही बाबतीत बहुजन समाज सक्षम आहे. ग्रामीण भागातील शेतकरी मोठ्या प्रमाणात धान्य, भाजीपाला, कापूस, फळे आणि इतर कृषी उत्पादने निर्माण करतात. दुसरीकडे शहरांमध्ये याच समाजाचा मोठा ग्राहकवर्ग आहे. तरीही उत्पादक आणि ग्राहक यांच्या दरम्यान असलेली दलाली व्यवस्था सर्वाधिक नफा मिळवते. परिणामी उत्पादकाला योग्य मोबदला मिळत नाही आणि ग्राहकाला जास्त किंमत मोजावी लागते. यावर उपाय म्हणजे बहुजन युवकांनी उत्पादन, प्रक्रिया, वितरण आणि विपणन या क्षेत्रांत स्वतःचे उद्योग उभारणे. उदाहरणार्थ, नागपूर शहरात सुमारे एक लाख बहुजन कुटुंबे दरमहा सरासरी पाच हजार रुपये किराणा खरेदीवर खर्च करीत असतील, तर वर्षभरात सुमारे ६०० कोटी रुपयांची बाजारपेठ तयार होते. या बाजारपेठेतील मोठा हिस्सा जर समाजातील उद्योजकांकडे गेला, तर रोजगारनिर्मितीबरोबरच समाजाचे भांडवल समाजातच राहील. यासाठी भांडवल, व्यवस्थापन आणि व्यावसायिक कौशल्याची आवश्यकता आहे. शासनाच्या विविध योजना, राष्ट्रीयीकृत बँकांचे कर्ज, सहकारी संस्था, स्वयं-सहायता गट आणि सामाजिक वित्त यांचा प्रभावी वापर करता येईल. नोबेल पारितोषिक विजेते डॉ. मुहम्मद युनूस यांनी Banker to the Poor या पुस्तकातून सूक्ष्म वित्त (Microfinance) ही संकल्पना यशस्वीपणे मांडली आहे. लहान कर्जाच्या माध्यमातून हजारो कुटुंबांना स्वयंरोजगार मिळू शकतो, हे त्यांनी सिद्ध केले आहे. तसेच अर्थतज्ज्ञ डॉ. अभिजित बॅनर्जी Poor Economics मध्ये सांगतात की, आजचे उत्पन्न वाढले तर उद्याची आर्थिक स्थिती मजबूत होते; पण उत्पन्न कमी राहिले तर गरिबीचे चक्र कायम राहते. त्यामुळे बहुजन समाजाने उत्पन्न वाढविणाऱ्या उद्योग, सेवा आणि उद्योजकतेकडे वळणे अत्यावश्यक आहे. तथागत बुद्धांनी ‘अत्त दीप भव’ म्हणजेच स्वतःचा दीप स्वतः बना हा संदेश दिला. आत्मनिर्भरता, स्वप्रेरणा आणि श्रम यांच्या आधारेच आर्थिक परिवर्तन शक्य आहे. त्यामुळे युवकांनी कौशल्य विकास, आधुनिक तंत्रज्ञान आणि उद्योगशीलता यांचा स्वीकार करणे ही काळाची गरज आहे. शिक्षण हा समाजाच्या विकासाचा पाया आहे. महात्मा फुले यांनी शाळा उभारल्या, तर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी महाविद्यालयांच्या माध्यमातून उच्च शिक्षणाची दारे खुली केली. आज त्याच परंपरेत संशोधन, नवोन्मेष आणि तंत्रज्ञानाला चालना देणाऱ्या दर्जेदार उच्च शिक्षण संस्थांची उभारणी करण्याची गरज आहे. ज्ञाननिर्मिती आणि संशोधनाशिवाय कोणताही समाज आर्थिक महासत्ता बनू शकत नाही. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे ‘शिक्षण हे वाघिणीचे दूध आहे’ हे वचन केवळ पदवी मिळविण्यासाठी नसून समाज परिवर्तनासाठी आहे. शिक्षणाने रोजगार, रोजगारातून उद्योग आणि उद्योगातून संपन्नता निर्माण झाली पाहिजे. त्यासाठी शिक्षण आणि अर्थकारण यांची सांगड घालणे आवश्यक आहे. आजचा काळ रोजगार शोधणाऱ्यांचा नसून रोजगार निर्माण करणाऱ्यांचा आहे. बहुजन युवकांनी संघटितपणे उद्योग, सहकारी उपक्रम, स्टार्टअप, डिजिटल सेवा, कृषी प्रक्रिया उद्योग, ई-कॉमर्स आणि कृत्रिम बुद्धिमत्ता यांसारख्या क्षेत्रांत पुढाकार घेतला, तर आर्थिक परिवर्तन शक्य आहे. समाजाची क्रयशक्ती, मनुष्यबळ आणि बाजारपेठ या तीनही बाबी बहुजन समाजाकडे आहेत. त्यांचे योग्य नियोजन झाले, तर आर्थिक सक्षमीकरणाचा नवा अध्याय सुरू होऊ शकतो. महात्मा फुले, तथागत बुद्ध आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांचा खरा अर्थ म्हणजे ज्ञान, स्वाभिमान, उद्योगशीलता आणि आर्थिक स्वावलंबन. बहुजन समाजाने या विचारांचा स्वीकार करून रोजगारक्षम, तंत्रज्ञानस्नेही आणि उद्योजक समाज घडविला, तर तो देशाच्या अर्थव्यवस्थेचा मजबूत कणा बनू शकेल. आर्थिक गुलामीतून मुक्त होऊन स्वयंपूर्ण समाज निर्माण करणे, हीच आजच्या पिढीची सर्वात मोठी ऐतिहासिक जबाबदारी आहे.●●

डॉ. एस. एच. इंदूरवाडे

या वकिलांच्या सनदा का रद्द करू नये?

अयोध्या येथील राम मंदिरात सुमारे २०० कोटी रुपयंची चोरी झाल्या प्रकरणी पोलिसांनी चंपक राय, राम शंकर यादव, अनिल मिश्रा सह ८ आरोपींना अटक केली असून त्यांची एस. आय. टी. मार्फत चौकशी सुरू आहे. सध्या ते पोलीस कोठडीत आहेत. हे चोरी प्रकरण उघड झाले आणि सर्वात सक्रिय फैजाबाद येथील बार असोसियेशन झाली. ती एवढी सक्रिय झाली की, जणू त्यांच्याच संस्थेतील, त्यांच्याच मालकीचे २०० कोटी रुपये त्या लुटारूंनी लुटले. तेंव्हा कोणत्याही परिस्थितीत ती रक्कम आपल्याला परत मिळालीच पाहिजे म्हणून ते चवताळून उठले. त्यांना याचेही भान नाही की आपण वकील आहोत. या बार असोसियेशनच्या वकिलांनी आपण वकिलांच्या बारचे सभासद आहोत याचे भान न ठेवता त्यांचे अध्यक्ष असलेल्या कालिका मिश्रा याच्या अध्यक्षतेखाली सभा घेतली व अयोध्या येथील राम मंदिरात चोरी करणाऱ्या आरोपींचे वकीलपत्र न घेण्याचा, जो घेईल त्याच्यावर सामूहिक बहिष्कार टाकण्याचा, त्याला ५ लाख रुपये दंड करण्याचा निर्णय घेतला. त्यांच्या या निर्णयामुळे असा प्रश्न निर्माण होतो की, ते वकिलांच्या बारमध्ये बसलेले होते की एखाद्या बार हॉटेलमध्ये बसून मद्य प्राशन करून तर्र झालेले होते. पुढे त्यांनी प्रत्यक्ष आंदोलनाची भाषा सुरू केली. चंपक राय सह सर्व आरोपींनी तीन दिवसात अयोध्या सोडून जावे. तीन दिवसात या आरोपींनी अयोध्या न सोडल्यास संपूर्ण अयोध्या शहराची नाकाबंदी केली जाईल. कुणालाही अयोध्या शहरात प्रवेश दिला जाणार नाही असा त्यांनी निर्धार बोलून दाखविला. दि. २ जुलै रोजी त्यांनी न्यायलयीन कामकाज सोडून न्यायालय परिसर ते रामजन्मभूमी पोलीस स्टेशन पर्यंत निषेध मोर्चा काढून तिथल्या पोलीस अधिकाऱ्यास 'रामजन्मभूमी तीर्थक्षेत्र ट्रस्टचे सरचिटणीस चंपत राय, ट्रस्टी अनिल मिश्रा, गोपाल राव यांच्यावर दान अपहार प्रकरणी खटला दाखल करा' या व इतर मागण्यांचे निवेदन दिले. यात त्यांची चमकोगिरी जास्त दिसून आली. आरोपींचे वकीलपत्र न घेणे, जो कोणी आरोपीचे वकीलपत्र घेईल त्यास दंडित करणे, त्याच्यावर सामूहिक बहिष्कार टाकणे, आरोपींच्या विरोधात मोर्चा काढणे या बाबी वकिलांच्या नियमावलीत बसतात का? वकिलाने या पद्धतीने वागणे हे ॲडव्होकेट ॲक्ट १९६१ , बार कौन्सिल ऑफ इंडियाची नियमावली, भारतीय संविधान यास अनुसरून आहे का? हा प्रश्न निर्माण होतो. या आधी आंतरराष्ट्रीय दहशतवादी गुन्हेगारास पकडुन त्याच्यावर विविध गंभीर गुन्हे दाखल केले असता काही वकिलांनी त्या दहशतवाद्याचे वकीलपत्र न घेण्याविषयी आवाहन केलेले आहे. काही बार असोसियेशनने सामूहिक बहिष्कार टाकलेला आहे. वेगवेगळ्या खटल्यात आरोपीचे वकीलपत्र न घेण्याचे निर्णय या आधी वकिलांनी घेतलेले आहेत. वकीलपत्र घेणाऱ्या त्या वकिलांविरोधत लोकांनी आंदोलन केले आहे, मात्र या संदर्भात सर्वोच्च न्यायालयात सुनावणी झाली तेंव्हा सर्वोच्च न्यायालयाने अश्याप्रकाराचे बहिष्कार बेकायदेशीर ठरविले आहे. कोणत्याही गुन्हेगाराला कायदेशीर मदत घेण्याचा अधिकार आहे हे सर्वोच्च न्यायालयाने सांगितले. कोणत्याही गुन्हेगाराच्या/आरोपीच्या कायदेशीर मदती शिवाय खटला पुढे चालू शकत नाही. गुन्हेगारावर कितीही गंभीर गुन्हे असले तरी जोपर्यंत त्याच्यावरील गुन्हे न्यायालयात सिद्ध होत नाहीत तोपर्यंत कायद्यानुसार तो गुन्हेगार हा निर्दोष मानला जातो. गुन्हेगारी न्यायप्रणालित गुन्हेगार आरोपीची बाजू मांडणे हे गुन्ह्याला समर्थन देणे नसून कायदेशीर प्रक्रियेचा तो एक महत्त्वाचा भाग आहे असे खुद्द सर्वोच्च न्यायालयाने स्पष्ट केलेले असताना या वकिलांनी असे वागणे म्हणजे सर्वोच्च न्यायालयाचा अपमान नाही का? भारतात वकिलांच्या कामकाजा संदर्भात काही नियमावली ठरविण्यात आली आहे. त्याचा अंतर्भाव ॲडव्होकेट ॲक्ट १९६१, बार कौन्सिल ऑफ इंडिया यात आहे.' जर एखादा पक्षकार फी देण्यास तयार असेल आणि वकिलाकडे कोणताच कायदेशीर अडथळा नसेल तर वकिलाने कोणतेही प्रकरण नाकारू नये.' असे स्पष्ट निर्देश यात आहेत. तेंव्हा स्वतःच्या कामा संबंधाने असलेल्या संस्थेच्या तसेच कायद्याच्या विरोधात हे वकील नाहीत का? भारतीय संविधान कलम २२ (१) नुसार अटक झालेल्या कोणत्याही व्यक्तीस विधिव्यवसाईचा (वकिलाचा) विचार घेण्याचा व त्याच्याकरवी बचाव करण्याचा मूलभूत अधिकार आहे. हा अधिकार कोणालाही नाकारला जाणार नाही. असे असताना हे वकील या पद्धतीने बोलत असतील, वागत असतील तर ते भारतीय संविधान विरोधी ठरत नाही का? वास्तविक वकिली करतांना वकिलाने उदात्त भावनेने वागणे, सर्वकाळ न्यायालयाची प्रतिष्ठा जोपासणे, न्यायालयास सत्याचा शोध लावण्यासाठी मदत करणे, भारतीय कायदे अधिकाधिक प्रभावी ठरतील म्हणून त्यात आवश्यक सुधारणा सुचविणे, संपत्ती (मिळणारी फी, पक्षकाराची श्रीमंती), दर्जा (पक्षकाराचा) न बघता निःपक्षपतीपणे महत्वाची भूमिका बजावणे, वस्तुस्थिती चुकीच्या पद्धतीने न मांडणे, सर्वसामान्य जनतेमध्ये त्यांच्या हक्क, कर्तव्य या विषयी मार्गदर्शन/जागृती करणे अशी काही बंधने वकिलावर असतात. ही बंधने हे वकील पाळतात का? हा संशोधनाचा विषय ठरू शकतो. 'लोकशाही' ही कायद्याचे राज्य म्हणून ओळखली जाते. लोकशाहीत वकिली व्यवसाय समाजाचा आधारस्तंभ म्हणून ओळखला जातो. वकिली व्यवसाय हा निष्पक्षता, प्रामाणिकपणा, सार्वजनिक विश्वासाची खात्री यावर आधारलेला असतो. तेंव्हा फैजाबाद मधील हे वकील या तत्वांना काळीमा फासत नाही का? अयोध्या येथील राम मंदिरात आर्थिक लूट करून त्या लुटारूंनी जो गुन्हा केला आहे त्याबद्दल त्यांना कठोरात कठोर शिक्षा झालीच पाहिजे यात वादच नाही. पण त्या गुन्हेगारांनी जो गुन्हा केला आहे त्याच्यापेक्षा हजारो पटीने अधिक गुन्हा फैजाबाद मधील हे वकील करीत आहेत. कारण या वकिलांनी संविधान, सर्वोच्च न्यायालय यांनाच आव्हान दिले आहे, अश्या माथेफिरू, देशद्रोही, संविधानद्रोही वकिलांनी भारतीय लोकशाहीला जणू आव्हान दिले आहे. तेंव्हा फैजाबादमधील वकिलांची सनद रद्द करणे व त्यांना कठोरात कठोर शिक्षा होणे गरजेचे आहे. प्रसंगी सर्वोच्च न्यायालयाने यात पुढाकार घेऊन या वकिलांवर आवश्यक ती कायदेशीर कारवाई करणे गरजेचे आहे.●●

जयसिंग वाघ

मो.9881928881

उपवर्गीकरणविरोधी आंदोलन राज्यभर तीव्र होणार

नागपूर : आरक्षण उपवर्गीकरण विरोधी संघर्ष समिती-महाराष्ट्रने राज्यभर उपवर्गीकरणविरोधी आंदोलन तीव्र करण्याचा इशारा दिला आहे. जालना, सोलापूर, धाराशिव, बुलढाणा, पुणे, नांदेड, परळी, अंबेजोगाई आणि नाशिकसह सुमारे १५ जिल्ह्यांत विशाल मोर्चे व अनुसूचित जाती आरक्षण संवाद परिषदांचे आयोजन करण्यात येणार आहे. सरकारने उपवर्गीकरणाचा निर्णय रद्द न केल्यास महाराष्ट्र बंदसह तीव्र आंदोलन छेडण्याचा इशाराही समितीने दिला आहे.

समितीने दिल्ली, महाराष्ट्र व इतर राज्यांतील विद्यार्थी आंदोलनाला जाहीर पाठिंबा देत विद्यार्थ्यांवरील लाठीचार्जचा निषेध केला असून महाराष्ट्र बंदलाही समर्थन दिले आहे.

प्रेस नोटवर आनंदराज आंबेडकर (अध्यक्ष, रिपब्लिकन सेना), अॅड. डॉ. सुरेश माने (अध्यक्ष, बहुजन रिपब्लिकन सोशलिस्ट पार्टी), बाबूराव माने (माजी आमदार), भीमराव आंबेडकर (भारतीय बौद्ध महासभा), बबनराव घोलप (माजी मंत्री), राजकुमार बडोले (माजी मंत्री), संजय खामकर आणि प्रा. संदेश वाघ (समन्वयक, अध्यक्ष-चर्मकार विकास संघ) यांची नावे आहेत.

जागतिक मेंदू सप्ताहानिमित्त 'वॉक फॉर ब्रेन' वॉकेथॉनला उत्स्फूर्त प्रतिसाद

नागपूर : जागतिक मेंदू दिनानिमित्त नागपूर न्यूरो सोसायटीतर्फे आयएमए हॉल येथून 'वॉक फॉर ब्रेन' वॉकेथॉनचे आयोजन करण्यात आले. पद्मश्री डॉ. चंद्रशेखर मेश्राम यांच्या हस्ते या उपक्रमाला हिरवी झेंडी दाखविण्यात आली. यावेळी डॉ. मेश्राम यांनी नियमित व्यायाम, संतुलित आहार, पुरेशी झोप, मानसिक सक्रियता आणि ताणमुक्त जीवनशैली ही मेंदूच्या आरोग्यासाठी अत्यावश्यक असल्याचे सांगितले. नियमित व्यायामामुळे स्मरणशक्ती वाढते, मानसिक क्षीणता आणि स्मृतिभ्रंशाचा धोका कमी होतो, असे त्यांनी स्पष्ट केले. सतत पाऊस सुरू असूनही सुमारे २०० नागरिकांनी ४ किलोमीटरच्या पदयात्रेत सहभाग घेतला. सहभागी नागरिकांनी 'Walk for Your Brain', 'मेंदूचे आरोग्य हीच खरी संपत्ती' आणि 'आपला मेंदू, आपले भविष्य' अशा संदेशांचे फलक हातात घेऊन जनजागृती केली. कार्यक्रमात नागपूर न्यूरो सोसायटीचे सचिव डॉ. केतन चतुर्वेदी यांनी स्वागत केले, तर डॉ. पवित्र पटनायक यांनी संचालन केले. अनेक न्यूरोलॉजिस्ट, वैद्यकीय तज्ज्ञ, ज्येष्ठ नागरिक आणि फार्मा क्षेत्रातील प्रतिनिधी उपस्थित होते. दरम्यान, २२ जुलैपासून सात दिवस आकाशवाणी नागपूरवर सकाळी ९.१५ वाजता आणि विविध भारतीवर सकाळी १०.४० वाजता मेंदू रोगतज्ज्ञांच्या मुलाखती प्रसारित होणार असून, त्यातून नागरिकांना मेंदूच्या आरोग्याविषयी मार्गदर्शन मिळणार आहे.

जाईबाई चौधरी ज्ञानपीठात शैक्षणिक, नेत्र तपासणी व मार्गदर्शन शिबिर

नागपूर : आचार्य सुधाकर चौधरी यांच्या मार्गदर्शनातून वर्ग 1 ते 12 च्या प्रत्येक वर्गातील विद्यार्थी विद्यार्थिनींसाठी विशेष शैक्षणिक संस्कार व करियर गाईडन्सचे दि. 6 जुलै पासून 18 जुलै पर्यन्त शिबिर यशस्वी पार पडले. त्यात विद्यार्थ्यांना ध्यान, सुखी व समृद्ध जीवन जगण्याचे कौशल्य, भोजन संस्कार तसेच पाली भाषेतून विविध गाथांचे मानवी जीवनातील महत्व आचार्य चौधरी यांनी समजावून संगितले.

विद्यार्थ्यांमध्ये मोबाईलचा वाढता वापर लक्षात घेऊन जाईबाई चौधरी ज्ञानपीठ येथे 'मोबाईलचा सदुपयोग व दुरुपयोग' या विषयावर विशेष मार्गदर्शनपर कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमात डॉ. स्मिता शर्मा यांनी विद्यार्थ्यांना मोबाईलचा योग्य, सुरक्षित आणि जबाबदारीने वापर करण्याचे महत्त्व पटवून दिले. डॉ. स्मिता शर्मा ऑस्ट्रेलिया, इंग्लंड, मॅचेस्टर इथे आपली प्रॅक्टिस करून सध्या त्या नागपूर येथे कार्यरत आहे. अभ्यासात येणारे व्यत्यय कसे दूर करावे तसेच नियमित अभ्यासाचा मंत्र काय? असे विविध प्रश्न डॉ. शिल्पा पझारे (सर्जन/डायरेक्टर जेसीडी) तसेच विद्यार्थ्यांनी विचारून डॉ. शर्मा यांनी हसत-खेळत विद्यार्थ्यांशी संवाद साधून त्याची उत्तरे देऊन मार्गदर्शन केले. मार्गदर्शनादरम्यान मोबाईलचा उपयोग केवळ मनोरंजनासाठी न करता शिक्षण, संशोधन, ज्ञानवृद्धी आणि व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी कसा करावा याबाबत एमबीबीएस प्रथम वर्ष शिक्षण घेत असेलेले सम्यक पझारे यांनी सविस्तर माहिती दिली. त्याचबरोबर सोशल मीडियाचा अतिरेक, ऑनलाइन गेम्स, खोट्या माहितीचा प्रसार, सायबर गुन्हे आणि मोबाईलच्या व्यसनामुळे होणारे शारीरिक व मानसिक दुष्परिणाम याविषयी विद्यार्थ्यांना जागरूक केले. स्क्रीन-टाइम मर्यादित ठेवणे, पालक व शिक्षकांच्या मार्गदर्शनाखाली इंटरनेटचा वापर करणे आणि सायबर सुरक्षिततेचे नियम पाळणे यावर विशेष भर देण्यात आला. कार्यक्रमात उपस्थितांनी हा उपक्रम अत्यंत उपयुक्त व काळाची गरज असल्याचे मत व्यक्त केले. कार्यक्रमाच्या शेवटी विद्यार्थ्यांनी 'मोबाईलचा वापर ज्ञानासाठी करू, व्यसनासाठी नाही' अशी प्रतिज्ञा घेतली. डॉ. नेहा

चांडक माधव नेत्रालय व इंजिनियर राहुल कोठारी तेरापंथ प्रोफेशनल फोरम 'दृष्टी मिशन' यांच्या सहकार्याने जाईबाई चौधरी ज्ञानपीठ येथे मोफत नेत्र तपासणी शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. शिबिरात प्रख्यात नेत्रतज्ज्ञ डॉ. नेहा चांडक यांनी डोळ्यांची सखोल तपासणी करून विद्यार्थ्यांना नेत्र आरोग्याविषयी महत्त्वपूर्ण मार्गदर्शन केले. बदलती जीवनशैली, वाढता स्क्रीन टाइम आणि मोबाईलच्या अतिवापरामुळे डोळ्यांवर होणारे दुष्परिणाम याविषयी त्यांनी सविस्तर माहिती दिली. नियमित नेत्र तपासणी, संतुलित आहार, योग्य प्रकाशात अभ्यास आणि डिजिटल उपकरणांचा मर्यादित वापर यांचे महत्त्व त्यांनी अधोरेखित केले. जाईबाई चौधरी ज्ञानपीठ संस्थेचे सचिव आचार्य सुधाकर चौधरी तसेच संचालिका प्रभा चौधरी यांनी या उपक्रमासाठी डॉ. स्मिता शर्मा, डॉ. नेहा चांडक, राहुल कोठारी तसेच सर्व सहकाऱ्यांचे अभिनंदन केले. विद्यार्थ्यांच्या आरोग्य संवर्धनासाठी अशा समाजोपयोगी उपक्रमांची सातत्याने आवश्यकता असल्याचे यावेळी उपस्थितांनी नमूद केले.प्रसंगी पाहुण्यांचे स्वागत मुख्याध्यापिका अर्शिया पठान तसेच कार्यक्रमाचे संचलन प्रा. सुरेश सुखदेवे यांनी केले. या शिबिरासाठी प्रा. सुदत्त मेश्राम, समाधानी वासनिक (मुख्याध्यापिका प्राथमिक विभाग), प्रा. अंजली पाटणे, प्रा. अश्लेषा गमे यांनी कार्यक्रमाचे व्यवस्थापन केले. शिबिरामुळे अनेक विद्यार्थ्यांमधील प्राथमिक दृष्टीदोष वेळेवर निदर्शनास आल्याने पालकांनी व शिक्षकांनी या उपक्रमाचे विशेष कौतुक केले.

महत्वाचे

वर्षावास काळात धम्मप्रवचना साठी भन्ते नाथापुन्नो उपलब्ध

नागपूर : वर्षावास काळात विविध बुद्धविहारांमध्ये बुद्ध, धम्म आणि संघाच्या तत्त्वज्ञानावर आधारित धम्मप्रवचनांचे आयोजन करण्यात येते. अनेक ठिकाणी भन्ते व्यस्त असल्यामुळे प्रवचनासाठी उपलब्ध होणे कठीण जाते. अशा परिस्थितीत भन्ते नाथापुन्नो यांनी वर्षावास काळात धम्मप्रवचनासाठी उपलब्ध राहणार असल्याची माहिती दिली आहे. भन्ते नाथापुन्नो (रा. इंद्रप्रस्थ नगर, भेंडे लेआऊटजवळ, त्रिमूर्ती नगर, नागपूर) हे दि. 29 जुलै 2026 पासून पुढील तीन महिने दिवसा किंवा सायंकाळी एक तासाच्या धम्मप्रवचनासाठी उपलब्ध राहतील. इच्छुक बुद्धविहारांनी त्यांच्याशी थेट संपर्क साधावा, असे आवाहन करण्यात आले आहे. भन्ते नाथापुन्नो यांनी दि. 28 जून 2026 पासून आतापर्यंत जयताळा-त्रिमूर्ती नगर परिसरातील 16 बुद्धविहारांमध्ये धम्मप्रवचने दिली आहेत. ही माहिती त्यांनी स्वतः दूरध्वनीद्वारे ए.के. पाटील यांना दिली असल्याचे सांगण्यात आले. ज्या बुद्धविहारांना वर्षावास काळात भन्ते नाथापुन्नो यांचे धम्मप्रवचन आयोजित करावयाचे असेल त्यांनी त्यांच्याविषयी आवश्यक माहिती घेऊन मो. 9420080615 या क्रमांकावर संपर्क साधावा, असे आवाहन केले आहे.

अजित पवार जयंतीनिमित्त शालेय साहित्य वाटप व वृक्षारोपण

गोंदिया : अजित पवार यांच्या जयंतीनिमित्त आयोजित जनसेवा सप्ताहाअंतर्गत गोंदिया शहरात विद्यार्थ्यांना शालेय साहित्य वाटप तसेच वृक्षारोपण कार्यक्रम उत्साहात पार पडला. नगर परिषद प्राथमिक विद्यालय, छोटा गोंदिया येथे विद्यार्थ्यांना शालेय साहित्याचे वितरण करण्यात आले. त्यानंतर परमपूज्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर समाजभावना परिसर, कुंभारेनगर येथे लोकेश (कल्लू) यादव यांच्या पुढाकाराने वृक्षारोपण केले. खासदार प्रफुल पटेल आणि खासदार राजेंद्र जैन यांच्या मार्गदर्शनाखाली जिल्हाभर जनसेवा सप्ताहानिमित्त विविध लोकोपयोगी व जनकल्याणकारी उपक्रम राबविण्यात येत आहेत. या कार्यक्रमांना पक्षाचे पदाधिकारी, कार्यकर्ते आणि नागरिक मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

दिल्लीतील विद्यार्थी लाठीचार्जच्या निषेधार्थ भांडुपमध्ये आंदोलन

भांडुप : दिल्ली येथे विद्यार्थ्यांवर झालेल्या पोलिस लाठीचार्जच्या निषेधार्थ महाराष्ट्र स्टुडंट युनियन (MASU) मुंबई जिल्ह्याच्या वतीने भांडुप येथील मधुबन गार्डन येथे शांततापूर्ण निषेध धरणे आंदोलन करण्यात आले. मुंबई जिल्हा उपाध्यक्षा काजल अरुण वानखेडे यांच्या नेतृत्वाखाली विद्यार्थी, पालक व नागरिकांनी भर पावसात मोठ्या संख्येने सहभाग घेत विद्यार्थ्यांना न्याय देण्याची मागणी केली. आंदोलन शांततामय व लोकशाही मार्गाने पार पडले. यावेळी माननीय डीसीपी चव्हाण यांनी आंदोलनस्थळी येऊन काजल वानखेडे यांच्या हस्ते विद्यार्थ्यांच्या मागण्यांचे निवेदन स्वीकारले.

निधन वार्ता

सुलोचनाबाई मूलचंद भोयर

नागपूर : रिपब्लिकन पक्ष खोरीपच्या ज्येष्ठ कार्यकर्त्या सुलोचनाबाई मूलचंद भोयर यांचे दीर्घ आजाराने दि. 24/7/2026 रोजी दुपारी 3 वाजता निधन झाले. त्यांचे वय 95 वषे होते. आज सकाळी 25/7/2026ला दुपारी 11 वाजता वकीलपेठ येथील राहते घरुन अंतयात्रा निघून मोक्षधाम घाटावर अंत्यसंस्कार पार पडणार आहे.

पिपरी ठरले नागपूर जिल्ह्यातील पहिले 'सौरग्राम'

नागपूर : हिंगणा तालुक्यातील पिपरी गावाने केंद्र सरकारच्या प्रधानमंत्री सूर्यघर मोफत वीज योजना, राज्य सरकारच्या स्वयंपूर्ण महाराष्ट्र आवासीय रूफटॉप सोलर योजना, कॅल्डरीज सोशल वेलफेअर ट्रस्ट आणि प्रतिक सामाजिक बहुद्देशीय संस्थेच्या सहकार्याने नागपूर जिल्ह्यातील पहिले 'सौरग्राम' होण्याचा मान मिळविला आहे. या प्रकल्पाचे उद्घाटन आ. समीर मेघे यांच्या हस्ते झाले. गावातील 30 घरे, सार्वजनिक पथदिवे आणि जिल्हा परिषद शाळा अशा एकूण 32 ठिकाणी रूफटॉप सोलर प्रकल्प बसविण्यात आले असून त्यांची एकूण क्षमता 39 किलोवॅट आहे. या प्रकल्पामुळे गावाची वीज गरज आता सौर ऊर्जेद्वारे भागविली जात असून ऊर्जा स्वावलंबनाकडे पिपरीने महत्त्वाचे पाऊल टाकले आहे. हा प्रकल्प यशस्वी करण्यासाठी महावितरणचे उपकार्यकारी अभियंता प्रशांत चरपे, सहायक अभियंता स्वप्निल सोनटक्के व त्यांच्या टीमने विशेष परिश्रम घेतले.

लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे यांच्या स्मृतिदिना निमित्त प्रा. डॉ. राजेश नाईक यांचे ९५ वे रक्तदान

नागपूर : साहित्यसम्राट लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे यांच्या स्मृतिदिनाच्या पूर्वसंध्येला भारत सरकारच्या आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालयाच्या विशेषज्ञ समूह समितीचे सदस्य, महाराष्ट्र राज्य रक्त संक्रमण परिषदेचे सदस्य, डागा स्मृती शासकीय स्त्री रुग्णालय, गांधीबाग, नागपूरच्या नियामक व कार्यकारी समितीचे सदस्य, जिल्हाधिकारी, नागपूर यांचे प्रतिनिधी, नागपूर शहर केंद्रीय पोलिस शांतता समितीचे सदस्य, अखिल भारतीय मराठी नाट्य परिषद, नागपूर शाखेचे कार्यकारिणी सदस्य तसेच श्री मयुरेश जीवनविकास परिवार संस्थेचे अध्यक्ष प्रा. डॉ. राजेश नाईक यांनी शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, नागपूर येथील रक्तपेढीत जाऊन आपल्या जीवनातील ९५ वे स्वैच्छिक रक्तदान केले. यावेळी शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, नागपूरच्या रक्तपेढीचे प्रमुख डॉ. मुकेश वाघमारे, रक्त संक्रमण अधिकारी डॉ. अनिकेत झोडपे, डॉ. हिमांशू पिंपरीकर, डॉ. प्रांजल तरोने, डॉ. गिरीराज शर्मा, डॉ. माधुरी लाहोळे, प्रयोगशाळा तंत्रज्ञ गीता साहू, रक्तपेढीतील समाजसेविका शुभांगी वाघमारे, विक्रम लांजेवार तसेच अन्य मान्यवर उपस्थित होते. या प्रसंगी श्री मयुरेश जीवनविकास परिवार संस्थेच्या वतीने विशेष सत्कार समारंभाचे आयोजन केले होते. उपस्थित मान्यवरांच्या हस्ते प्रा. डॉ. राजेश नाईक यांना रक्तदाता कार्ड, रक्तदानाचे प्रमाणपत्र आणि स्मृतिचिन्ह प्रदान करून त्यांच्या सातत्यपूर्ण, निःस्वार्थ आणि प्रेरणादायी सामाजिक कार्याचा गौरव केला. याप्रसंगी उपस्थित मान्यवरांनी प्रा. डॉ. राजेश नाईक यांच्या अखंड रक्तदान सेवेचे मनःपूर्वक कौतुक केले. त्यांच्या कार्याचा आदर्श समाजातील युवकांनी स्वीकारावा, असे आवाहनही करण्यात आले. नियमित रक्तदानामुळे असंख्य रुग्णांना नवजीवन मिळते आणि समाजात मानवतेची भावना अधिक दृढ होते, असे मतही व्यक्त करण्यात आले. सलग ९५ वेळा स्वैच्छिक रक्तदान करून प्रा. डॉ. राजेश नाईक यांनी समाजसेवा, मानवता आणि रक्तदान जनजागृतीचे एक प्रेरणादायी उदाहरण निर्माण केले असून, त्यांचे कार्य समाजासाठी निश्चितच अनुकरणीय ठरत आहे.

संविधानविरोधी प्रवृत्तींपासून सावध राहण्याचे आवाहन

बडनेरा : आंबेडकरी निष्ठावंत कार्यकर्ते, पथनाट्यकार, कवी व गाथा प्रकाशनचे संचालक विलास थोरात यांच्या वाढदिवसानिमित्त आयोजित कविसंमेलनात ज्येष्ठ आंबेडकरी कवी दिगंबर झाडे यांनी संविधानविरोधी, समाजात तेढ निर्माण करणाऱ्या आणि आंबेडकरी चळवळीत फूट पाडणाऱ्या प्रवृत्तींपासून सावध राहण्याचे आवाहन केले. फुटीरतावादी शक्तींना एकजुटीने उत्तर देण्याची गरज त्यांनी व्यक्त केली. कार्यक्रमात आर. एस. तायडे यांनी विलास थोरात यांना वाढदिवसाच्या शुभेच्छा देत वृद्धाश्रमांची वाढ ही समाजासाठी चिंतेची बाब असल्याचे मत व्यक्त केले. यावेळी माया वासनिक, प्रा. संजय घरडे, डॉ. नंदकिशोर दामोधरे, प्रा. गणेश लाडगे व देविलाल रौराळे यांनी काव्यरचना सादर केल्या. प्रारंभी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेला अभिवादन करून त्रिशरण-पंचशील घेण्यात आले. मान्यवरांच्या हस्ते विलास थोरात यांचा सत्कार करण्यात आला. संचालन प्रा. गणेश लाडगे, संचालन विलास थोरात तर आभार धर्मशील गेडाम यांनी मानले.

'बुद्धाचा धम्म म्हणजेच विज्ञान' अभियान वर्षावासात राबविणार

नागपूर : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर धम्म प्रशिक्षण अभियानातर्फे यंदाच्या वर्षावास काळात 'गाव तिथे बुद्ध विहार, विहार तिथे अभियान' हा विशेष उपक्रम राज्यभर राबविण्यात येणार असल्याची माहिती अभियान प्रमुख जगदीश उ. शिंदे यांनी दिली. या अभियानाद्वारे बुद्धाचा धम्म हा विज्ञानवादी, विवेकनिष्ठ आणि तर्काधिष्ठित असल्याचा संदेश समाजापर्यंत पोहोचविण्यात येणार आहे. बुद्धाच्या धम्माचे अवतारवादाच्या माध्यमातून होणारे विकृतीकरण थांबवून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी मांडलेल्या धम्मदृष्टीचा प्रचार-प्रसार करण्यावर अभियानाचा भर राहणार असल्याचे त्यांनी स्पष्ट केले. या उपक्रमात नागपूर, यवतमाळ, अमरावती, वर्धा, मुंबई, परभणी, अकोला, वाशिम आदी जिल्ह्यांतील अभियानाचे पदाधिकारी व कार्यकर्ते आपल्या-आपल्या विभागात बुद्धविहारांना भेटी देऊन विविध धम्मप्रबोधनात्मक कार्यक्रम आयोजित करणार आहेत.

जमाअत-ए-इस्लामी हिंदतर्फे 15 दिवसीय वृक्षारोपण अभियान सुरू

नागपूर : जमाअत-ए-इस्लामी हिंद, नागपूर नॉर्थ वेस्टतर्फे झिंगाबाई टाकळी येथे 15 दिवसीय वृक्षारोपण अभियानाला प्रारंभ करण्यात आला. अभियानांतर्गत कडुलिंब, कदंब आणि आंब्याची मोठी व निरोगी रोपे निवासी भागात लावली जात असून, त्यांची देखभाल स्थानिक नागरिकांकडून केली जाणार आहे. स्थानिक अध्यक्ष इंतिखाब आलम यांनी पर्यावरण संरक्षणाचा संदेश देत इस्लाममध्ये वृक्षारोपणाला विशेष महत्त्व असल्याचे सांगितले. मीडिया प्रभारी डॉ. एम. ए. रशीद यांनी या अभियानाचा उद्देश नागपूर अधिक हिरवेगार व प्रदूषणमुक्त करण्याचा असल्याचे स्पष्ट केले. कार्यक्रमात अबुल फजल रशीद यांनी पर्यावरण संरक्षणावरील कुराण पठण केले, तर डॉ. अन्वार सिद्दीकी यांनी वृक्षारोपणाचे महत्त्व विशद केले. संचालन अब्दुल माजिद यांनी केले.

अण्णा भाऊ साठे यांचा जन्मदिन 'लेखन प्रेरणा दिन' घोषित करण्याची मागणी

मुंबई : कॉम्रेड अण्णा भाऊ साठे यांचा १ ऑगस्ट हा जन्मदिन राष्ट्रीय स्तरावर 'लेखन प्रेरणा दिन' म्हणून घोषित करावा, अशी मागणी सामाजिक कार्यकर्ते सुबोध मोरे यांनी केली आहे. मोरे यांनी सांगितले की, या मागणीसंदर्भात त्यांनी १८ जुलै २०२२ रोजी तत्कालीन मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे व उपमुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांना निवेदन दिले होते. मात्र, चार वर्षे उलटूनही या मागणीवर कोणतीही कार्यवाही झाली नसल्याची खंत त्यांनी व्यक्त केली. मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस, उपमुख्यमंत्री तसेच अण्णा भाऊ साठे यांच्या स्मृतींशी संबंधित कार्यक्रमांमध्ये सहभागी झालेल्या साहित्यिक, कलावंत व सामाजिक कार्यकर्त्यांनी या मागणीसाठी पुढाकार घ्यावा, असे आवाहन त्यांनी केले. तसेच आमदार अमित गोरखे यांनीही विधानसभेत हा विषय उपस्थित करावा, अशी मागणी मोरे यांनी केली आहे.

महाराष्ट्रात साडेसहा महिन्यांत २४ वाघांचा मृत्यू

अकोला : देशात वाघ संवर्धनात अग्रेसर असलेल्या महाराष्ट्रात यंदाच्या वर्षी वाघांच्या मृत्यूचे प्रमाण चिंताजनकरीत्या वाढले आहे. १ जानेवारी ते १९ जुलै २०२६ या कालावधीत राज्यात २४ वाघांचा मृत्यू झाला असून, देशभरातील ११० वाघ मृत्यूंपैकी ही संख्या दुसऱ्या क्रमांकावर आहे. सर्वाधिक ३८ वाघांचा मृत्यू मध्य प्रदेशात झाले आहेत. राष्ट्रीय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरणच्या (एनटीसीए) संकेतस्थळावरील आकडेवारीनुसार महाराष्ट्रातील मृत्यू केवळ व्याघ्र प्रकल्पांपुरते मर्यादित नसून, पेंच, ताडोबा - अंधारी, नवेगाव - नागझिरा यांसारख्या व्याघ्र प्रकल्पांसह चंद्रपूर, ब्रह्मपुरी, नागपूर, गोंदिया, भंडारा, यवतमाळ, अमरावती आणि रामटेक वनक्षेत्रातही नोंदविण्यात आले आहेत.

परीक्षा गैरव्यवहाराच्या खटल्यांकरिता दोन जलदगती न्यायालयांची स्थापना

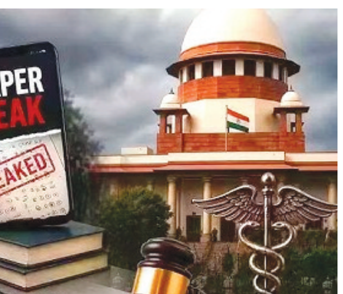

नागपूर : विद्यार्थ्यांची आंदोलने व केंद्र सरकारची भूमिका विचारात घेता मुंबई उच्च न्यायालयाने परीक्षा गैरव्यवहाराचे खटले प्रभावी पद्धतीने चालविण्यासाठी नागपूर व छत्रपती संभाजीनगर येथे जलदगती न्यायालयांची स्थापना केली आहे. नागपूर येथे वरिष्ठ स्तर सहदिवाणी न्यायाधीश व अतिरिक्त मुख्य न्यायदंडाधिकारी गुलशन कोलते तर, छत्रपती संभाजीनगर येथे वरिष्ठ स्तर सहदिवाणी न्यायाधीश व अतिरिक्त मुख्य न्यायदंडाधिकारी एस.व्ही. पवार यांच्याकडे या न्यायालयाची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे. उच्च न्यायालयाने यासंदर्भात शुक्रवारी अधिसूचना जारी केली. ही न्यायालये सार्वजनिक परीक्षा (अनुचित मार्गांचा प्रतिबंध) अधिनियम, भारतीय न्याय संहिता आणि महाराष्ट्र विद्यापीठ, मंडळ व इतर निर्दिष्ट परीक्षा गैरप्रकार प्रतिबंधक अधिनियम या कायद्यांतर्गतच्या गुन्ह्यांचे खटले वेगात निकाली काढण्यासाठी कार्य करतील. परीक्षेतील गैरव्यवहारामुळे हजारो विद्यार्थ्यांच्या भविष्यावर प्रश्नचिन्ह निर्माण होते. परंतु, अशा प्रकरणांची सुनावणी सामान्य न्यायालयात वर्षानुवर्षे प्रलंबित राहत असल्याने पीडितांना वेळेत न्याय मिळत नाही. तसेच, आरोपींना फायदा होण्याची शक्यताही असते. जलदगती न्यायालयांमुळे खटल्यांचा तातडीने निपटारा होऊन दोषींना त्वरित शिक्षा मिळणे शक्य होणार आहे. परिणामी, या निर्णयामुळे परीक्षार्थी आणि पालकांना मोठा दिलासा मिळाला आहे.

'नीट' परीक्षेतील पेपरफुटीचा बळी ठरला नाशिकचा यश

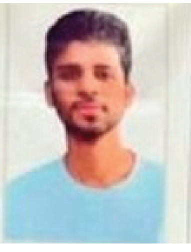

नाशिक : 'नीट' परीक्षेतील पेपरफुटी आणि गैरव्यवहारप्रकरणी केंद्रीय शिक्षणमंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांच्या राजीनाम्यासाठी दिल्लीत सुरू असलेल्या आंदोलनात निफाड तालुक्यातील करंजी येथील अनिकेत गोसावी याची हाक हृदय पिळवटून टाकणारी ठरली. अनिकेतचा लहान भाऊ यश याने नीट परीक्षा दिली. मात्र, पेपर लीक झाल्याचे समजल्यावर तो नैराश्यात गेला आणि त्यातच त्याने पुनर्परीक्षेच्या एक दिवस अगोदर, २१ जूनला गळफास घेतला, असा जाहीर आरोप त्याचा भाऊ अनिकेत याने जंतर-मंतर येथे सुरू असलेल्या विद्यार्थ्यांच्या आंदोलनात सहभाग घेतला. त्याच्या वडिलांनीसुद्धा याला दुजोरा दिला आहे. नीट परीक्षेतील पेपरफुटी, त्यानंतरचा गोंधळ आणि पुन्हा परीक्षा देण्याची वेळ यामुळे यशच्या मनावर प्रचंड मानसिक ताण निर्माण झाला होता. त्यामुळेच त्याने टोकाचे पाऊल उचलले, असे वडील अशोक गोसावी यांनी सांगितले. यशच्या चेहऱ्यावरून, बोलण्यातून, वागण्यातून अशा निर्णयाची चाहूलही कुणाला लागली नव्हती, असे सांगताना त्यांना रडू कोसळले. देशात या प्रकरणानंतर चौकशा होतील, दोषींवर कारवाई होईल, नवीन नियम बनतील, परीक्षा व्यवस्थेत सुधारणा करण्याची आश्वासने दिली जातील; पण आमचा यश परत येणार आहे का?, असा शोकसंतप्त सवालही त्यांनी केला.

शेतकऱ्यांसाठी वीजबिल माफीसह दिवसा वीजपुरवठ्याचे आश्वासन

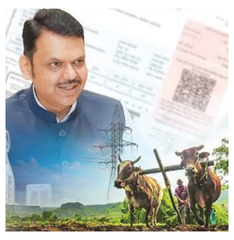

भंडारा : राज्य सरकारने कर्जमाफीनंतर शेतकऱ्यांना आणखी एक मोठा दिलासा देत साडेसात हॉर्सपॉवरपर्यंत कृषी वीज वापरणाऱ्या शेतकऱ्यांची तब्बल ४८ हजार कोटी रुपयांची थकीत वीजबिलाची रक्कम माफ करण्याची घोषणा केली आहे. त्यामुळे जिल्ह्यातील हजारो शेतकऱ्यांची अनेक वर्षांपासूनची थकबाकी संपुष्टात येणार असून, त्यांची आर्थिक अडचण कमी होणार आहे. थकीत वीजबिलामुळे निर्माण होणाऱ्या विविध अडचणींमधूनही शेतकऱ्यांची मुक्तता होणार आहे. मोफत वीज योजनेचा लाभ कायम ठेवत सरकारने घेतलेल्या या निर्णयामुळे कृषी क्षेत्राला मोठा आधार मिळणार असल्याची भावना व्यक्त होत आहे. शेतकऱ्यांना याचा मोठा लाभ होण्याची अपेक्षा आहे. आता शासनाकडून अंमलबजावणीबाबतचे आदेश आणि लाभार्थ्यांची प्रक्रिया जाहीर होण्याकडे सर्वांचे लक्ष लागले आहे. राज्य सरकारने वर्षअखेर सर्व कृषी ग्राहकांना दिवसा वीजपुरवठा उपलब्ध करून देण्याचे उद्दिष्ट जाहीर केले आहे. त्यामुळे शेतीची कामे अधिक सुरक्षित, नियोजनबद्ध आणि सुलभ होण्यास मदत होईल. परंतु, १२ तास वीज पुरवठा मिळणे गरजेचे आहे.शासनाकडून अधिकृत आदेश प्राप्त झाल्यानंतर पात्र कृषी ग्राहकांच्या थकीत वीजबिल माफीची प्रक्रिया राबविण्यात येणार आहे. लाभार्थ्यांना शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार दिलासा मिळेल. सध्या शेतकऱ्यांना विविध अडचणींचा सामना करावा लागत आहे. शासनाच्या या निर्णयामुळे आर्थिक हतबल असलेल्यांना थोडाफार का होईना दिलासा मिळणार आहे. कर्जमाफीच्या घोषणेनंतर सरकारने आता कृषी वीजबिलाची थकबाकीही माफ करण्याचा निर्णय घेतला आहे. त्यामुळे शेतकऱ्यांवरील आर्थिक भार कमी होऊन शेतीसाठी आवश्यक खर्च करणे अधिक सोपे होणार आहे.

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एआय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648